

**ANALIZA SOCIJALNE I EKOLOŠKE USKLAĐENOSTI
NALAZI I PREPORUKE**

**Kao odgovor na tvrdnje o neusklađenosti sa UNDP-jevim socijalnim i ekološkim standardima i drugim
pripadajućim politikama u sklopu UNDP-jevog projekta "Odgovor UN-a na poplave u BiH"**

Nacrt izvještaja za potrebe javne debate i komentara

**THE OFFICIAL VERSION OF THIS MEMO IS THE ENGLISH VERSION AVAILABLE ON SECU'S CASE REGISTRY /
ZVANIČNA VERZIJA OVOG DOPISA JE ENGLJSKA VERZIJA DOSTUPNA U REGISTRU PREDMETA SECU-a
(www.undp.org/secu)**

Broj predmeta: SECU0003

Datum: 15. januara 2018. godine

Osnovni podaci

Broj predmeta:	SECU0003
Kategorija neusklađenosti:	Socijalna i ekološka
Lokacija:	Sanski Most, Bosna i Hercegovina
Datum žalbe:	16. jun 2017. godine
Poreklo žalbe:	Poljoprivrednik u Bosni
Procjena podobnosti izvršena od strane:	Richard Bissell, vodeći službenik za usklađenost
Zaduženi službenik za usklađenost:	Anne Perrault, službenica za usklađenost
Ostali istražitelji:	Paul Goodwin, istraživački analitičar
Povjezan(i) predmet(i):	SRM0003

Lista korišćenih skraćenica

BiH	Bosna i Hercegovina
CAP	Komitet za ugovore, imovinu i nabavke (<i>Contracts, Assets and Procurement Committee</i>)
CO	Lokalna kancelarija (<i>Country Office</i>)
CPAP	Akcioni plan za programe u pojedinačnim zemljama (<i>Country Programme Action Plan</i>)
DIM	Modalitet direktne implementacije (<i>Direct Implementation Modality</i>)
ESSP	Procedura za ekološki i socijalni skrining (<i>Environmental and Social Screening Procedure</i>)
EU	Evropska unija
FAO	Organizacija za hranu i poljoprivredu (<i>Food and Agriculture Organization</i>)
Federacija	Federacija Bosne i Hercegovine
FZZP	Federalni zavod za poljoprivredu
IFAD	Međunarodni fond za poljoprivredni razvoj (<i>International Fund for Agricultural Development</i>)
IPPC	Međunarodna konvencija o zaštiti zdravlja bilja (<i>International Plant Protection Convention</i>)
ITB	Poziv za dostavljanje ponuda (<i>Invitation to Bid</i>)
KM	Konvertibilna marka
OAI	Kancelarija za reviziju i istrage (<i>Office of Audit and Investigation</i>)
PHPO	Uprava Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja (<i>Plant Health Protection Organization</i>)
POPP	Politike i procedure UNDP-ja za programe i operacije (<i>UNDP Programme and Operations Policies and Procedures</i>)
ProDoc	Projektni dokument (<i>Project Document</i>)
RS	Republika Srpska
SECU	Jedinica za socijalnu i ekološku usklađenost (<i>Social and Environmental Compliance Unit</i>)
SES	Socijalni i ekološki standardi (<i>Social and Environmental Standards</i>)
SESP	Procedura za socijalni i ekološki skrining (<i>Social and Environmental Screening Procedure</i>)
SRM	Mehanizam za odgovor na pritužbe zainteresovanih strana (<i>Stakeholder Response Mechanism</i>)
TOR	Projektni zadatak (<i>Terms of Reference</i>)
UN	Ujedinjene nacije
UNDP	Razvojni program Ujedinjenih nacija (<i>United Nations Development Programme</i>)

I. Rezime

1. Projekat "Odgovor UN-a na poplave u BiH" (na engleskom, "UN Response to BiH Floods", odnosno skraćeno "Flood Response Project", tj. "Projekat odgovora na poplave") je bio projekat Razvojnog programa Ujedinjenih nacija (UNDP), koji je sproveden putem Modaliteta direktne implementacije (DIM). Projekat je otpočeo u maju 2014. godine, a revidiran je u decembru 2014. godine, septembru 2015. godine, februaru 2016. godine i januaru 2017. godine.
2. Ovaj "Projekat odgovora na poplave" je predstavljao hitnu intervenciju i ispomoć poljoprivrednicima koji su bili pogođeni poplavama 2014. godine u BiH.¹ Jedan od aspekata projekta je bila i distribucija sadnica maline i pružanje tehničke podrške ovim poljoprivrednicima, kao način da se unaprjede njihove životne okolnosti.
3. Dana 16. februara 2016. godine je na e-mail adresu za prijavljivanje prijevera Kancelarije za reviziju i istrage (OAI) UNDP-ja stigao dopis datiran 29. januara 2016. godine od poljoprivrednika iz bosanske opštine Sanski Most u kome se nalaze navodi o šteti koju su on i drugi poljoprivrednici pretrpeli i nastavlja da osećaju zbog "Projekta odgovora na poplave". Sektor za istrage OAI je prosledio ovaj e-mail SECU dana 17. februara 2016. godine. SECU je podjelio informaciju o ovom e-mailu sa UNDP-jevim Mehanizmom za odgovor na pritužbe zainteresovanim strana (SRM) dana 18. februara 2016. godine.
4. Nakon nekoliko pokušaja da se iznađe rešenje, SRM je prosledio pritužbu SECU. Podnosilac pritužbe je zatražio da se sprovede istraga o usklađenosti dana 16. juna 2017. godine.² Opis UNDP-jevih aktivnosti koje je dao podnosilac pritužbe je pobudio sumnju da iste nisu bile u potpunosti usklađene sa socijalnim i ekološkim obavezama UNDP-ja.
5. SECU je zaveo pritužbu dana 21. juna 2017. godine. Dana 24. jula 2017. godine je zaključeno da postoje osnovi za pokretanje istražnih radnji.
6. SECU je obavio terensku istragu u BiH tokom septembra 2017. godine. SECU je razgovarao sa podnosiocem pritužbe, drugim poljoprivrednicima, zaposlenima u lokalnoj kancelariji UNDP-ja u Bosni i Hercegovini, lokalnim i regionalnim državnim službenicima, kao i drugim relevantnim zainteresovanim stranama, kako bi istražio navode iz pritužbe.
7. Istraga, uključujući i njen terenski segment, se fokusirala na prikupljanje i analizu dokaza, kao što su javno dostupni izvori vijesti i informacija, izvještaji sačinjeni od strane državnih službenika, UNDP-jevi dokumenti, razgovori sa relevantnim zainteresovanim stranama, posete lokacijama, analiza fizičkih i drugih dokaza, itd. Traženi su i dokazi vezani za proces nabavke sadnica, za događaje prije i tokom podjele sadnica, za način na koji je UNDP reagovao i postupio nakon što je kontaminacija potvrđena, za rešenja i dalje korake koje je UNDP ponudio korisnicima, kao i za procjenu rizika i smanjenje istog od

---

¹ E-mail datiran 17. jula 2017. godine od rezidentne predstavnice UNDP-ja u BiH gđe Sezin Sinanoglu upućen vodećem službeniku za usklađenost UNDP SECU-a gđinu Richard Bissell-u kao odgovor na inicijelni upit UNDP SECU-a poslat e-mailom.

² Nakon što je SECU završio svoju terensku istragu, postignut je dogovor između podnosioca pritužbe i UNDP BiH. Prema SRM-u, "Lokalna kancelarija UNDP-ja u Bosni i Hercegovini je ponudila da podnosiocu pritužbe refundira troškove poljoprivrednih alatki ili opreme do iznosa od 1,000KM. Podnosilac pritužbe je prihvatio ovu ponudu, te mu je refundiran iznos od 1,000KM na osnovu predatog računa za motokultivator 'Villager VTB 852' sa motorom VGR 250h, koji je koštao 1,049.00KM. Podnosilac pritužbe je platio 49KM iz sopstvenog džepa."

strane UNDP-ja tokom ove inicijative sa sadnicama maline.

8. Nakon terenske istrage i dodatnih analiza, SECU je zaključio da postupanje UNDP-ja nije bilo u skladu sa sljedećim relevantnim UNDP-jevim politikama:
- i. Socijalnim i ekološkim obavezama iz POPP-a, koji se primjenjivao na projekte odobrene prije 01. januara 2015. godine, u kojima se navodi da "UNDP neće uzimati učešće u programima ili projektima koji se kose sa domaćim ili međunarodnim pravom" i da će UNDP "poštovati i promovisati ljudska prava, principe transparentnosti, odgovornosti, inkluzije, participacije, nediskriminacije, ravnopravnosti i vladavine prava, kao i standarde koji proizilaze iz međunarodnog prava ljudskih prava";
  - ii. Pripadajućim bosanskim zakonima, uključujući i fitosanitarne propise i regulatorne okvire koji se primjenjuju i sprovode putem nalaza i rešenja ovlašćenih bosanskih državnih službenika. UNDP BiH nije postupio po rešenjima u vezi sa sadnicama maline relevantnih inspeksijskih službi Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine;
  - iii. Pripadajućem međunarodnom pravu i standardima, uključujući posebno Međunarodnu konvenciju o zaštiti zdravlja bilja čija je navedena svrha da "spriječi širenje i uvođenje štetočina bilja i biljnih proizvoda, te unaprijeđenje odgovarajućih mjera za njihovo suzbijanje". UNDP BiH se nije pobrinuo da svi potrebni fitosanitarni sertifikati ispunjavaju definisane uslove i, takođe, nije primenio međunarodne standarde dužne pažnje i kontrole kvaliteta kako bi potvrdio da su sadnice maline zdrave i adekvatnog kvaliteta;
  - iv. Socijalnim i ekološkim standardima UNDP-ja, posebno onim koji su vezani za konsultovanje zainteresovanih strana i ljudska prava. UNDP BiH nije na adekvatan način konsultovao korisnike u vezi sa rizikom, posljedicama i primerima dobre prakse u slučaju kontaminiranih sadnica maline i nije davao odgovore na upite korisnika u odgovarajućoj mjeri;
  - v. Drugim pripadajućim politikama koje se primjenjuju nakon 01. januara 2015. godine, uključujući i Procedurom za socijalni i ekološki skrining (SESP). UNDP BiH nije obavio skrining koristeći SESP prilikom revidiranja projekta u februaru 2016. godine, što je bio u obavezama da učini shodno dalekosežnosti i opsegu revizije projekta;
  - vi. Obavezama upravljanja socijalnim i ekološkim rizicima, koje su bile predočene u pozivu za dostavljanje ponuda, i koje, zajedno sa aspektima POPP-a vezanim za upravljanje projektima i ugovorima, obavezuju UNDP da obavi određene aktivnosti iz domena dužne pažnje kako bi bili sigurni u kvalitet i bezbednost sadnica maline, a sve zarad predupređivanja bilo kakve socijalne ili ekološke štete. UNDP BiH nije izvršio pregled sadnica maline u samom rasadniku prije nego što su iste dostavljene, kao što je bilo naznačeno da će učiniti u pozivu za dostavljanje ponuda, i nije dobio odgovarajuću potvrdu kojom se potvrđuje nepostojanje *Agrobacterium tumefaciens*.
9. Kako bi obezbijedili usklađenost postupanja UNDP-ja sa sopstvenim politikama, SECU je ovom prilikom sačinio sljedeće preporuke po kojima treba da postupi lokalna kancelarija UNDP-ja u BiH. Same preporuke su opisane u više detalja u Poglavlju VI pod nazivom "Preporuke"
- i. Anketirati korisnike projekta kako bi se stekao uvid u to na koji način su aktivnosti u vezi sa malinama uticale na njih i njihovo domaćinstvo, odnosno mogućnost zarade, i da li su barem na istoj razini kao što su bili pre nego što su dobili maline. Takođe, treba postupiti na način kojim se

obezbijeđuje usklađenost i saobraznost sa Socijalnim i ekološkim standardom (SES) br. 5 koji se tiče životnih uslova (eng. *livelihood requirements*).

- ii. Omogućiti poljoprivrednicima pristup nezavisnom i pouzdanom izvoru stručnih informacija koji može da im pomogne da razumjeju situaciju i odgovori na pitanja i bojazni koje imaju u vezi sa malinama, a sve u cilju povećavanja šansi poljoprivrednika za uspješan rod i prinos.
- iii. U pogledu UNDP-jevog oslanjanja na stručnost/podršku lokalnih vladinih agencija u postupku pružanja pomoći poljoprivrednicima u vezi sa mogućom kontaminacijom zemljišta, treba osigurati da ove agencije imaju neophodne finansijske i tehničke kapacitete da pomognu ovim poljoprivrednicima.
- iv. Upoznati lokalne poljoprivredne inspeksijske organe i druge relevantne zvaničnike sa trenutnom situacijom u kojoj se poljoprivrednici nalaze i načinima na koje je UNDP odgovorio na postojeće bojazni.

Lekcije za buduće projekte u Bosni (i lokalne kancelarije UNDP-ja u drugim djelovima svijeta)

- v. Razumjeti i primjenjivati lokalne zakonske okvire koji su relevantni za predmetnu aktivnost UNDP-ja, komunicirati sa vladinim službama i agencijama u vezi aktivnosti koje su u njihovom mandatu, i sarađivati sa drugim UN organizacijama i entitetima koji posjeduju ekspertizu u oblastima za koje UNDP ima ograničenu internu (eng. *in-house*) stručnost.
- vi. Osigurati da kriterijumi u pozivima za dostavljanje ponuda uključuju i socijalne i ekološke bojazni, odnosno problematiku, i da se ti isti kriterijumi primjenjuju kako bi se postigla saobraznost i usklađenost sa UNDP-jevim standardima.
- vii. U slučaju entiteta na koje se UNDP oslanja za obavljanje određenih specifičnih projektnih uloga, isti moraju da budu zakonom obavjezan da ispune svoje dužnosti, moraju da se pridržavaju UNDP-jevih pravila i procedura i moraju da budu direktno odgovorni UNDP-ju.
- viii. U proces skrininga projekta (eng. *project screening process*) treba uključiti potencijalne korisnike projekta i sa istima razgovarati o uvezanim socijalnim i ekološkim rizicima, treba prepoznati mjere koje su neophodne kako bi se na te rizike odgovorilo, i ujedno projektne aktivnosti treba osmisliti na taj način da iste odgovaraju na potrebe i bojazni korisnika.
- ix. U slučaju UNDP-jevih aktivnosti kod kojih je prepoznat štetan uticaj, odmah informisati korisnike projekta o mogućim rizicima i uključiti ih u diskusiju o mjerama za odgovor na te rizike. Shodno potrebama, obezbijediti nezavisnu naučnu ekspertsku pomoć kako bi i UNDP i korisnici dobili adekvatne informacije za donošenje dobro potkovanih i utemeljenih odluka.
- x. S prethodnim u vezi, obezbijediti blagovremenu i odgovarajuću komunikaciju sa korisnicima koji se raspituju o potencijalnim rizicima.
- xi. Osigurati da su "suštinske revizije" projekta, kako su iste definisane u POPP-u, tako i predstavljene u ažuriranim projektnim dokumentima i ujedno, kada je to svrsishodno, treba obaviti skrining svih novih projektnih aktivnosti na socijalne i ekološke rizike koristeći Proceduru za socijalni i ekološki

skrining i primjeniti mjere za smanjenje rizika.

II. Uvod

10. Jedinica za socijalnu i ekološku usklađenost je zavela pritužbu dobijenu od bosanskog poljoprivrednika dana 21. juna 2017. godine.³
11. Dana 24. jula 2017. godine, SECU je zaključio da pritužba ispunjava neophodne kriterijume kako bi pokrenuo istragu o usklađenosti postupanja UNDP-ja sa sopstvenim postojećim socijalnim i ekološkim obavezama. Direktor OAI (UNDP/OAI) je potvrdio ovaj zaključak.
12. SECU ima mandat da sprovede analizu usklađenosti za kvalifikovane pritužbe na projekte koji su odobreni nakon 31. decembra 2014. godine. Takođe, SECU ima mandat da sprovede analizu usklađenosti savjetodavne prirode i nižeg stepena formalnosti za projekte koji su odobreni prije 31. decembra 2014. godine. Inicijelni projektni dokument za "Projekat odgovora na poplave" je odobren u junu 2014. godine. Ovaj projektni dokument je revidiran, a projekat produžavan najmanje 4 puta. Jedna od projektnih revizija je sprovedena odmah nakon što je otkrivena kontaminacija sadnica maline, tj. u februaru 2016. godine. Revidirani projekat je predviđao nove aktivnosti, koje nisu bile sastavni deo inicijelnog projektnog dokumenta i koje su delimično bile rezultat činjenice da je UNDP uvezao i distribuirao kontaminirane sadnice maline. Ove dalekosežne i suštinske promene u projektu su očigledne iz načina na koji je sročeni tekst na naslovnoj strani dokumenta o reviziji projekta, koji kaže, na primer, da će novi projekat "sprovediti kontrolu kvaliteta i primjeniti mjere za podršku korisnicima...", da će "produženje uključivati i mehanizam kontrole kvaliteta i podrške korisnicima od 4 osobe" i da će projektne aktivnosti sadržati i "period upravljanja defektima i obavezama za sve podprojekte koji se sprovode pod standardnom garancijskom klauzulom iz UNDP ugovora...". Ove navedene nove projektne aktivnosti pokazuju da je postojala potreba da se postupi kako bi se sanirale posljedice kontaminacije. Shodno tome, SECU je zaključio da se ova projektna revizija može smatrati "suštinskom revizijom" projekta, kao što je i definisano u POPP-u, te da se na nju mora primjeniti SES i SESP. Takođe, shodno činjenici da su se projektne aktivnosti za koje je vezana podneta pritužba sprovodile i prije i posle 01. januara 2015. godine kada je SES postao obavezujući, SECU će uzeti u obzir oba standarda koja su bila važeća na dan odobrenja inicijelnog projekta, kao i standarde koji su bili važeći u periodu revizije projekta iz februara 2016. godine.
13. Ovaj izvještaj sadrži opis celokupne istrage i sastoji se od sljedećih poglavlja: (I) Rezime (iznad); (II) Uvod; (III) Zaleđe i zabrinutost koja je rezultirala u pritužbi; (IV) Važeće socijalne i ekološke obaveze za ovaj projekat; (V) Rezultati analize poštovanja obaveza; i (VI) Preporuke.

III. Zaleđe i zabrinutost koja je rezultirala u pritužbi

---

³ Predmet SECU0003 sa svim pripadajućim javno dostupnim dokumentima se može naći na: <https://info.undp.org/sites/registry/secu/SECUPages/CaseFile.aspx?ItemID=21>

14. Kao odgovor na velike poplave koje su pogodile BiH 2014. godine, UNDP je pokrenuo program koji se sastojao od širokog spektra aktivnosti za oporavak zemlje, uključujući i aktivnosti sa ciljem da se pruži podrška poljoprivrednicima čije je poljoprivredno zemljište pogođeno poplavama.
15. Pomenuta podrška je pružena u okviru "Projekta odgovora na poplave", koji je inicijelno trebao da traje od maja 2014. do novembra 2015. godine. Učinak (na engleskom, "output") broj 3 iz projektnog dokumenta je predviđao mjere podrške revitalizaciji poljoprivrede finansirane od strane Evropske unije (iz "EU Programa oporavka od poplava").
16. Shodno ovom projektu, UNDP je odlučio da distribuira sadnice maline poljoprivrednicima koji su ispunjavali određene kriterijume, kao što su posjedovanje poljoprivrednog zemljišta koje je oštećeno u poplavama, porodica u kojoj je zaposlena samo jedna osoba, najmanje 2000 m² (dve hiljade kvadratnih metara, odnosno dva duluma) do 4000 m² (četiri duluma) poljoprivrednog zemljišta na kome se može izvršiti sadnja maline (sem zemljišta podložnog plavljenju ili u riziku od istog), pristup putnoj infrastrukturi i stalan izvor čiste vode za navodnjavanje. Dodatni kriterijumi su bili vezani za to da li se domaćinstvo podnosioca prijave, odnosno aplikanta, sastoji od više od 5 članova i da li je aplikant samohrani roditelj. Takođe, prednost je data ljudima koji do tada nisu gajili maline ili pak koji su gajili maline na poljoprivrednom zemljištu koje nije bilo veće od 1000 m².
17. Javni poziv za učešće je objavljen u septembru 2015. godine i trajao je 2 nedjelje. Inicijelno je 353 poljoprivrednika odabrano za učešće iz 28 opština Republike Srpske (RS), Federacije Bosne i Hercegovine (Federacija) i Brčko distrikta. Kao što je detaljnije objašnjeno u pasusima od 11 do 16 ispod, UNDP CO je naknadno odlučila da povjeca broj korisnika na 439.
18. SECU je u razgovorima sa desetinama pogođenih poljoprivrednika saznao da je većina njih pribavila dodatno poljoprivredno zemljište kako bi ispunili kriterijume za učešće u programu, kao što su veličina poljoprivrednog zemljišta, pristup čistoj vodi i/ili putnoj infrastrukturi. Mnogi poljoprivrednici su uzeli kredite kako bi iznajmili zemljište u tuđem vlasništvu ili su pak sklopili druge vrste dogovora sa vlasnicima zemljišta koje su iznajmili. Takođe, većina poljoprivrednika sa kojima su obavljani razgovori su potcrkali da su novo zemljište, koje ranije nije obrađivano, morali da pripreme za sadnju malina oranjem i drugim prpratnim aktivnostima, što je iziskivalo značajne napore i troškove (videti deo ispod pod nazivom "Posljedice i troškovi"). Većina je takođe navela da nisu imali prethodno iskustvo u gajenju malina i drugog voća, odnosno da nisu imali dovoljno iskustva.
19. U razgovoru sa predstavnicima UNDP CO, isti su naveli da su obuke i tehnička pomoć u vezi sa bolestima biljaka, odnosno kako prepoznati biljne bolesti, kako ih izbeći i slično, bili predviđeni nakon sadnje sadnica. Ove obuke nisu sprovedene prije distribucije sadnica maline.
20. Kako bi pribavili sadnice, UNDP je pripremio "Poziv za dostavljanje ponuda za nabavku i isporuku sadnica maline" 10. avgusta 2015. godine. Podnosioci ponuda su morali da ispunjavaju nekoliko kriterijuma, uključujući i one vezane za zdravlje sadnica i tehničku specifikaciju istih, kao i one vezane za neophodnu fitosanitarnu i drugu izvozno-uvoznu dokumentaciju (videti deo ispod pod nazivom "Standardi").⁴ Takođe, u pozivu UNDP navodi: "Sadnice će biti pregledane od strane UNDP-jevog stručnjaka u rasadniku i to prije njihove isporuke." Poziv je takođe precizirao da isporuka sadnica maline mora da bude izvršena najkasnije do 31. oktobra 2015. godine.

---

⁴ Poziv za dostavljanje ponuda, BIH-ITB-051-15, Nabavka i isporuka sadnica maline EU PROGRAM OPORAVKA OD POPLAVA, Bosna i Hercegovina, str. 26, Deo 3a: Uslovi i tehnička specifikacija, PARTIJA 1 Nabavka sadnica maline, sorta POLKA

21. UNDP je dobio ponude od tri podnosioca. U septembru 2015. godine je doneta odluka da se ugovor za nabavku 272.000 sadnica maline sorte Polka dodeli kompaniji "Hargreaves" (Velika Britanija), a ugovor za nabavku 256.000 sadnica maline sorte Miker kompaniji "Evro" (Srbija). "Hargreaves" i "Evro" su kompanije koje se bave snabdevanjem poljoprivrednim proizvodima i rasadnim materijalom. Nakon odluke o dodeli ugovora, UNDP je stupio u kontakt i komunikaciju sa kompanijama kako bi pribavio potrebne sadnice.
22. Tokom procesa nabavke, UNDP je takođe koristio *pro bono* usluge kompanije "Jaffa Komerc" (dalje u tekstu - "Jaffa"), koja se vodila kao uvoznik sorte Polka, shodno činjenici da UNDP sam nije imao uvoznu dozvolu, odnosno nije mogao za istu da se prijavi. "Jaffa" i UNDP su koristili usluge špediterske kompanije "Interšped" kako bi predali carinske dokumente i formulare, odnosno kako bi dobili neophodnu dokumentaciju za carinjenje i uvoz. UNDP nije imao nikakav pisani dogovor sa kompanijom "Jaffa Komerc" za pružene usluge. UNDP i "Jaffa" su podneli obostrano potpisan zahtjev Upravi Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja kako bi "Jaffa Komerc" dobila uvoznu dozvolu u ime UNDP-ja.
23. Dana 10. novembra 2015. godine UNDP je obavjestio kompaniju "Hargreaves" da UNDP nije u prilici da lično izvrši pregled sadnica na licu mjesta (navodeći nedostatak vremena kao razlog). UNDP je zatražio od kompanije "Hargreaves" da ona izvrši pregled sadnica - koje su poticale od dobavljača "Hargreaves"-a iz Poljske - i da pošalje fotografije. UNDP je takođe naveo da su mu, nakon "sagledavanja potreba" i shodno obračunu broja sadnica ugovorenih sa opštinama, potrebne dodatnih 124.900 sadnica (ovime se ukupni broj sadnica povećao na 396.900). UNDP je zatražio potvrdu od kompanije "Hargreaves" da je ovo moguće i zatražio predračune za svaku od opština kako bi se na osnovu istih dobila uvozna dozvola. UNDP je takođe naveo da će "avansna uplata biti izvršena uskoro, najvjerojatnije sutra". UNDP je naznačio da je poslati primer računa.
24. Dana 13. novembra 2015. godine kompanija "Hargreaves" je odgovorila da su sadnice maline sorte Polka "izvađene ali nisu oprane". Takođe, kompanija "Hargreaves" je opisala sadnice - "u dobrom stanju, slike u prilogu", i navela da će ih oprati kada avansna uplata legne, odnosno prije planiranog prijevoza. Kompanija je takođe napisala da su "biljke bez guka,⁵ bio sam veoma detaljan". Što se tiče zahtjeva za dodatnim sadnicama, kompanija "Hargreaves" je odgovorila da "dobavljač misli da ima još sadnica, ali neće znati dok ih ne povadi. Informisaće me za 3 dana kada ih bude sve povadio". "Hargreaves" je predložila "da počnemo sa realizacijom postojeće narudžbine, a da dodatne sadnice budu isporučene naknadno ili na proleće".
25. Dva nezavisna stručnjaka za bolesti biljaka sa kojima je SECU razgovarao su navela da fotografije koje je kompanija "Hargreaves" poslala 13. novembra 2015. godine (dostupne u Prilogu II ovog izvještaja) nisu dovoljno jasne kako bi se izvneli zaključci o zdravstvenom stanju biljaka, tj. bile su previše mutne. Oni su takođe naveli da fotografije prikazuju samo mali deo dostavljenih sadnica, te iste ne mogu da se koriste za izvođenje zaključaka o zdravstvenom stanju svih sadnica koje su nabavljene i isporučene. Takođe, nekoliko stručnjaka je reklo da je neuobičajeno da se sadnice vade 5 nedjelja prije dogovorene isporuke; ovo dovodi do povećanja rizika po zdravlje sadnica i čini ih podložnim na infekcije. Tokom razgovora sa SECU, zaposleni UNDP-ja nisu djelovali svjesno činjenice da su sadnice već bile izvađene sredinom novembra mjeseca.

---

⁵ "Guke" predstavljaju rak korijena maline, odnosno to su izraštaji različite veličine na korijenom sistemu biljaka maline. Guke su simptom infekcije patogenom *Agrobacterium tumefaciens*.

26. Dana 16. novembra 2015. godine zaposleni UNDP-ja su tražili da im kompanija "Hargreaves" dostavi predračun za 396.600 sadnica maline što prije, jer im je isti hitno potreban za uveznu dozvolu. Primer predračuna se nalazio u prilogu.
27. Dana 20. novembra 2015. godine, odnosno 10 dana nakon što je kompanija "Hargreaves" poslala e-mail o tome da su sadnice izvađene i opisala iste, kao i predložila da se počne sa realizacijom narudžbine, UNDP je poslao e-mail kompaniji u kome navodi da ima probleme sa dobijanjem uvezne dozvole. UNDP je naveo da je prijava za uveznu dozvolu glasila na 470.250 sadnica, odnosno na onaj broj sadnica koji je ugovoren sa opštinama, a da na predračunu stoji da UNDP nabavlja svega 396.900 sadnica (UNDP je ranije obračunao da je broj sadnica maline shodno dogovorima sa opštinama 396.900). UNDP je zatražio predračun od kompanije "Hargreaves" za 470.250 sadnica maline, uz napomenu da će UNDP platiti kompaniji "Hargreaves" samo 396.900 sadnica. Iz ovoga nije jasno da li je ova greška u obračunu značila da opštine neće dobiti broj sadnica koji su tražile, odnosno koji im je obećao UNDP. Viši agronom UNDP-ja je navela da neki korisnici koji su očekivali sadnice nisu dobili iste tokom isporuke.
28. Na pitanje koje je postavio Komitet za ugovore, imovinu i nabavke (CAP)⁶ o tome zašto predmet (zahtjev za izmjenu i dopunu ugovora) nije bio predat odmah nakon dobijanja predračuna 16. novembra 2015. godine, zaposleni UNDP-ja su odgovorili da je zatraženo izdavanje novog predračuna koji "odražava tačne količine naručenih sadnica", te da je takav predračun bio potreban za dobijanje uvezne dozvole. UNDP nije predočio CAP-u da količine navedene u novom, drugom predračunu nisu količine koje će biti stvarno isporučene, odnosno da će količina za isporuku ostati 396.900, kao što je navedeno u samom računu. UNDP takođe nije naveo da je novi, drugi predračun zatražen zbog nekakve takozvane greške. Umjesto svega toga, UNDP je tvrdio da je izmjena predračuna zatražena na osnovu verifikacionih poseta koje su rezultirale u revidiranju procjene količine sadnica. CAP je odobrio zahtjev UNDP-ja.
29. Zaposleni UNDP-ja su takođe naveli CAP-u da je " uvezna dozvola dobijena na osnovu tačnih količina, odnosno broja korisnika, u ponedjeljak, 07. decembra 2015. godine, te da je program odmah pripremio zahtjev za CAP-ovo razmatranje". Ovdje navedeni datum dobijanja uvezne dozvole se ne poklapa sa datumom koji je predočen kompaniji "Hargreaves" (videti pasuse ispod gde 30. novembra 2015. godine UNDP obavještava kompaniju "Hargreaves" da je "uvezna dozvola već pribavljena").
30. Dana 30. novembra 2015. godine kompanija "Hargreaves" šalje e-mail upozorenja UNDP-ju u kome potcrtava da ima problema sa nabavkom dodatnih sadnica zbog nedostatka avansne uplate, odnosno: "Mi uopšte nismo primili novac, a bez uplate neće biti isporuke. Shodno činjenici da želite sadnice što prije, meni je novac potreban što hitnije. Proizvodnja i pakovanje te količine sadnica nije nešto što može da se uradi za jedan dan! Možda će biti potrebno dve nedjelje i više da se ta količina sadnica pripremi. Nedostatak uplate predstavlja gubljenje dragocenog vremena".
31. Dana 30. novembra 2015. godine UNDP je dao garancije da će "momentalno" biti izvršena uplata kapare u iznosu od 20% vrednosti ugovora, a da će ostatak biti plaćen po isporuci, koja "očekujem da će biti izvršena do kraja sljedeće nedjelje". UNDP je naveo da je uvezna dozvola već dobijena, ali da su potrebni dodatni dokumenti koji će biti pribavljeni za 2 dana. Zaposleni UNDP-ja je naveo da UNDP "radi sve što može kako bi ceo proces protekao što glađe".

---

⁶ Kao što je navedeno u CAP-ovoj dokumentaciji, CAP-ovo zasjedanje i razmatranje su bili vezani za zahtjev za izmjenu i dopunu ugovora kako bi se " nabavile i isporučile dodatne količine sadnica maline... Ovaj predmet je u nadležnosti CAP-a shodno činjenici da bi vrednost oba ugovora bila uvećana za više od 20%". Zasedanje CAP-a po ovom pitanju je održano između 09. i 14. decembra 2015. godine. Broj predmeta: 0000011400. Oznaka: CAP-CRD-2015-BIH-RBEC.

32. Dana 04. decembra 2015. godine kompanija "Hargreaves" je potvrdila da je uplata kapare legla.
33. U ponedjeljak, 07. decembra 2015. godine UNDP je odgovorio da će posljednji dokumenti biti pribavljeni tog dana, te da je UNDP spreman da primi isporuku sadnica. UNDP je postavio pitanje kada sadnice mogu da budu dostavljene i zatražio isporuku do 11. decembra 2015. godine uzevši u obzir promene u vremenskim uslovima.
34. Kompanija "Hargreaves" je odgovorila istog dana, tj. 07. decembra 2015. godine, da su sadnice "uvezane" i da 208.000 može da stane u jedan kamion. Nije sasvim jasno kako je kompanija "Hargreaves" mogla da obezbedi, spakuje i označi skoro 125.000 dodatnih sadnica kada je u e-mailu nedjelju dana prije toga napisala da će im za ovaj zadatak biti potrebno 2 nedjelje i više.
35. U ponedjeljak, 14. decembra 2015. godine originalna i dodatna isporuka sadnica maline sorte Miker od dobavljača "Evro" iz Srbije je stigla u Bosnu i Hercegovinu kako bi iste bile podjeljene korisnicima (korisnici su dobijali sadnice maline sorte Miker i sorte Polka).
36. Takođe, u ponedjeljak, 14. decembra 2015. godine UNDP je od kompanije "Hargreaves" zatražio datume kada će sadnice maline sorte Polka napustiti Poljsku, odnosno kada će stići u Bosnu, shodno činjenici da je UNDP "sve pripremio u iščekivanju isporuke ove nedjelje".
37. Kompanija "Hargreaves" je odgovorila istog dana da su sadnice spremne i čekaju da budu transportovane, ali da poljski prijevoznici drumskog tereta nisu spremni da obave ovu uslugu zbog božićnih praznika. Ubrzo nakon toga, kompanija "Hargreaves" je angažovala prijevoznika drumskog tereta "BHL Logistics" za potrebe usluge prijevoza.
38. Konačno, dana 14. decembra 2015. godine, UNDP je poslao kompaniji "Hargreaves" uvoznu licencu i carinsku dokumentaciju za dostavni kamion, kao i uputstvo vozaču da se obrati UNDP-jevom špediteru kompaniji "Interšped" na graničnom prijelazu "Izačić" u BiH.
39. Istog dana, odnosno 14. decembra 2015. godine, CAP je odobrio zahtjev za izmjenu i dopunu ugovora o nabavci i isporuci dodatnih sadnica maline sorti Polka i Miker uz napomenu da "Korespondencija sa dobavljačima, odnosno zahtjev za dodatnim količinama, nije bio upućen na pravilan način jer uslovi, obavjeze i ciljevi uopšte nisu bili navedeni".
40. U utorak, 15. decembra 2015. godine, UNDP je saopštio kompaniji "Hargreaves" da je "apsolutno obavezno da dostavni kamioni budu natovareni u četvrtak, kako bi mogli da napuste rasadnik najkasnije u petak ujutru i budu na granici u subotu ujutru. Možemo da prođemo carinu u subotu i da počnemo sa raspodjelom u nedjelju".
41. Dana 17. decembra 2015. godine UNDP je zatražio račune od kompanije "Hargreaves" kako bi mogao da obavi isplatu tokom sljedeće nedjelje, odnosno nakon obavljene planirane dostave.
42. Dana 18. decembra 2015. godine UNDP je dobio obavještenje da je prvi dostavni kamion na putu ka graničnom prijelazu Izačić u Federaciji BiH, a da drugi kasni zbog nedostatka prostora na trajektu koji je iz Estonije (porijeklo drugog dostavnog kamiona) trebalo da ga prebaci u Poljsku (odakle je kompanija "Hargreaves" nabavila sadnice od svog poljskog dobavljača).

43. UNDP je odgovorio da je kašnjenje drugog dostavnog kamiona "neprihvatljivo" i "ogroman problem". Kompanija "Hargreaves" je odgovorila da će prvi dostavni kamion stići na granični prijelaz Izačić (u Federaciji) u 05 sati izjutra 19. decembra 2015. godine, dok se drugi dostavni kamion može očekivati u ponedjeljak, 22. decembra, takođe izjutra.
44. U subotu, 19. decembra 2015. godine dostavni kamion je stigao na granični prijelaz Izačić u ranim jutarnjim časovima. Vozač kamiona je od kompanije "Interšped" zatražio informacije o mjestima istovara sadnica, ali ona te podatke nije imala.
45. Nakon razgovora sa svojim kontaktima na granici, UNDP je poslao e-mail kompaniji "Hargreaves" u kome kaže: "Cela pošiljka će biti jedna velika katastrofa. Vaši Poljaci nisu prijemili papire kako treba, pa se na papirima ne vidi ko je uvoznik. Možda ćemo sada imati velike probleme sa carinom, pošto naš uvoznik kroz papire nije povezan sa pošiljkom ni na kakav način. Takođe, Vaš vozač insistira da se carinski postupak završi na granici, što je nemoguće, pošto on mora da odveze pošiljku u Sarajevo na carinjenje nakon što završi sa papriologijom na granici".
46. Kada je pošiljka konačno pristigla na granični prijelaz 19. decembra 2015. godine fitosanitarni inspektor Federacije BiH je primetio da izvozni fitosanitarni sertifikat ne sadrži potrebnu deklaraciju da je pošiljka u skladu sa predmetnim zakonskim propisima BiH, uključujući, između ostalih, i Prilog IV.A1 Pravilnika o mjerama za spriječavanje unošenja, širenja i suzbijanja štetnih organizama na bilju. U subotu, 20. decembra 2015. godine UNDP je pribavio još jedan dokument uz ovu deklaraciju koji je bio pečatiran od strane rasadnika u Poljskoj, a trebao je da sadrži pečat poljskog fitosanitarnog inspektora. Ovaj drugi dokument sa pečatom rasadnika u Poljskoj je poslat inspektorima BiH u ponedjeljak, 21. decembra 2015. godine.
47. Prema UNDP-ju, u utorak, 22. decembra 2015. godine dostavni kamion je upućen na "carinjenje" u Sarajevo. UNDP je predao dokumentaciju u kojoj se carinski terminal u Sarajevu navodi kao mjesto carinjenja.
48. Informacije o graničnoj inspekciji i postupku carinjenja do kojih su došli predstavnici SECU sadrže određene nedoslednosti. UNDP je opisao uobičajeni postupak granične inspekcije i carinjenja. Nekolicina sagovornika, uključujući i zvaničnike poljoprivrednih inspekcija, su opisali postupak koji nije uobičajen. Zvaničnici su naveli da, uzveši u obzir okolnosti - velika pošiljka koja stiže u subotu (o kojoj UNDP nije direktno informisao inspekcije prije nego što je došla na granični prelaz) koju uvozi UNDP u vidu hitne pomoći za sanaciju posljedica poplava, i UNDP-jevu reputaciju i kredibilitet, zvaničnici su se složili sa idejom da UNDP uskladišti sadnice i izvrši ispitivanje istih prije raspodjele korisnicima. Zvaničnici su objasnili da je uobičajena procedura da se dostavni kamioni uparkiraju na carinskom terminalu u Sarajevu do dobijanja rezultata analiza sadržaja pošiljki, što košta uvoznika 200 evra po danu, te da su oni proceduru modifikovali i skratili kako bi omogućili UNDP-ju da sam uskladišti pošiljku na lokaciji po izboru i obavi potrebna ispitivanja prije raspodjele. Zvaničnici su naveli da UNDP očigledno nije imao ni prostornog ni drugog kapaciteta da obavi naloženo, te da potrebna ispitivanja sadržaja pošiljke nisu bila obavljena.
49. Dana 23. decembra 2015. godine počela je raspodjela sadnica na više distributivnih mjesta u Federaciji i RS. Mnogobrojni pojedinci sa kojima su predstavnici SECU obavili razgovore su rekli da se raspodjela

odvijala u večernjim časovima kada je bilo mračno i nemoguće da se sadnice adekvatno isprijegledaju.

50. Viši agronom UNDP-ja, konsultantkinja angažovana da rukovodi ovom inicijativom sa sadnicama maline, je prvi put videla sadnice na prvom distributivnom mjestu. Ona je potcrtala da su sadnice koje je ona pregledala djelovale zdravo. Takođe, navela je da su četiri druga UNDP-jeva agronoma bila prisutna na ključnim distributivnim mjestima, ali da postoji mogućnost da možda nisu bili prisutni na svim distributivnim mjestima. Kada su u pitanju ona distributivna mjesta na kojima UNDP-jevi agronomi nisu bili prisutni, sadnice su dijeljene poljoprivrednicima bez prethodne provjere UNDP-ja ili nezavisnog stručnjaka - tj. sadnice su praktično stigle direktno iz rasadnika u ruke poljoprivrednika.
51. Prema rečima zvaničnika RS, osoba koja je član poljoprivredne savjetodavne grupe u sklopu Ministarstva poljoprivrede Republike Srpske je dana 24. decembra 2015. godine igrom slučaja bila prisutna na distributivnom mjestu sa jednim od korisnika kada je primetila guke na korjenom sistemu sadnica maline. Ova osoba je obavjestila pomoćnika ministra poljoprivrede koji je o tome obavjestio ministra poljoprivrede Republike Srpske.
52. Poljoprivredni inspektor Republike Srpske je sačekao dostavni kamion na sljedećem distributivnom mjestu, izvršio pregled kamiona i obavio evaluaciju sadnica, pakovanja i oznaka. Zapisnik poljoprivrednog inspektora kaže da su sadnice bile u veoma lošem stanju, te da je "kompletna dokumentacija u haosu". Uzeti su uzorci i poslani laboratoriji u Republici Srpskoj.
53. Fotografije pošiljke potkrepljuju tvrdnje o podstandardnom pakovanju i lošem stanju sadnica. Na sastancima sa predstavnicima SECU, rezidentna predstavница UNDP-ja u BiH je navela da je bila "užasnuta" fotografijama.
54. Zvaničnici RS sa kojima su predstavnici SECU obavili razgovore su rekli da je, na osnovu zapisnika poljoprivrednog inspektora RS i fotografija, "bilo sasvim jasno da je pošiljka kontaminirana i da mora da bude povučena sa teritorije BiH. Laboratorijske analize su urađene samo da potvrde naša vjerovanja van svake razumne sumnje". Oni su pokazali razumevanje za činjenicu da se Federacija osetila pritisnuto i naterano da propusti pošiljku preko granice uzevši uobzir da je u pitanju bila donacija UNDP-ja. Oni su napomenuli da se podaci sa računa nisu poklapali sa podacima o uvozu i da fitosanitarni sertifikat nije sadržao potrebnu deklaraciju ovjerenu od strane poljskog fitosanitarnog inspektora. Za nedostatak ovjere poljskog fitosanitarnog inspektora oni krive poljsku graničnu inspekciju i poljskog fitosanitarnog inspektora. Takođe, naveli su da zvaničnici RS koji se bave poljoprivredom takođe nisu bili obavješteni od strane UNDP-ja o pošiljci, niti o činjenici da UNDP planira da uveze značajnu količinu sadnica u RS.
55. Ministar poljoprivrede RS je o ovome obavjestio Upravu Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja (PHPO)⁷. Na osnovu ovog obavještenja, PHPO je 25. decembra 2015. godine poslala dopis inspekcijama u Federaciji i RS o tome da je dobila e-mail iz RS o prisustvu *Agrobacterium tumefaciens*. PHPO je u dopisu navela da, uzevši u obzir visok rizik širenja ove infekcije u BiH, "Uprava očekuje od nadležnih inspeksijskih organa RS da reaguju efikasno u skladu sa odredbama zakona" i izlistala zakone i uredbe kojima se zabranjuje unošenje i širenje štetnih organizama i patogena. PHPO je naložila fitosanitarnim agencijama da "preduzmu hitne mjere u svojoj nadležnosti kako bi se predupredila dalja distribucija sadnica i da, nakon što su sve mjere poduzete, pošalje detljan izvještaj Upravi".

---

⁷ PHPO je kancelarija u sklopu nacionalne vlade Bosne i Hercegovine i nadležni tijelo Organizacije za hranu i poljoprivredu u BiH.

56. Takođe, 25. decembra 2015. godine, veoma brzo nakon dopisa PHPO, Republika Srpska je sačinila izvještaj čiji je autor glavni republički poljoprivredni inspektor gđin Dragan Mataruga i poslala ga Federalnoj upravi za inspeksijske poslove kao i nacionalnoj Upravi Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja (PHPO). U izvještaju se navodi da "... sadni materijal nije bio obilježen u skladu sa zakonom, odnosno da sadni materijal na sebi nije nosio bilo kakvu deklaraciju/oznaku. Ovo je loš sadni materijal tipa izdanak golih žila bez ikakve deklaracije ili oznake u celokupnoj pošiljci. Navodno su u pitanju sadnice maline tipa Polka. **Mi smo trenutno u procesu povlačenja svog sadnog materijala koji je distribuiran na teritoriji Republike Srpske. Molim Vas da preduzmete odgovarajuće hitne mjere u Vašoj nadležnosti i predupredite dalju raspodjelu ovog sadnog materijala**".
57. Slično opisanom slučaju u RS, Federacija je 25. decembra 2015. godine sačinila zapisnik kojim se UNDP obavezuje da prekine dalju distribuciju sadnica i da prikupi podjeljene sadnice, uključujući i one koje su već posađene. Na sastanku sa predstavnicima SECU zvaničnici Federacije su naveli da se ovim zapisnikom UNDP obavezao da kontaktira sve poljoprivrednike i prikupi sve sadnice maline sorte Polka "bez obzira da li su ili ne" sadnice već posađene.
58. Tokom razgovora sa predstavnicima UNDP CO, oni su naveli da su se suočavali sa nedoslednostima u uputstvima koje su dobijali od RS i Federacije, odnosno RS je zatražila samo da se prestane sa daljom distribucijom, dok je Federacija zahtjevala prikupljanje svih sadnica - čak i onih koje su već bile posađene. Predstavnicima UNDP CO su rekli da su zatražili pojašnjenje 28. januara 2016. godine tokom sastanka/diskusije sa zvaničnicima RS i Federacije i da im je tada predočeno da povlačenje svih sadnica nije neophodno - dalja uputstva će uslediti nakon što se dobiju rezultati laboratorijskih ispitivanja.
59. Do trenutka otkrivanja moguće kontaminacije i prekidanja distribucije, 186 poljoprivrednika je dobilo sadnice maline sorte Polka iz ove pošiljke, uključujući 33 u Federaciji i 153 u Republici Srpskoj. Od 186 poljoprivrednika, 81 je već zasadilo sadnice prije nego što su obavješteni o kontaminaciji. 253 poljoprivrednika koji su trebali da dobiju sadnice maline sorte Polka ih nisu tada dobili.
60. Dana 24. decembra 2015. godine druga UNDP-jeva pošiljka sadnica maline sorte Polka je stigla na granicu i upućena je na carinski terminal u Sarajevu. Pošiljka je pregledana i poslata nazad nakon što su na istoj takođe primećene guke. Zvaničnici Federacije su opisali pošiljku koja je sadržala sadnice iz istog rasadnika i bila u sklopu iste narudžbine kao "potpuno smeće". Zvaničnici PHPO su takođe spomenuli loš kvalitet tih sadnica maline.
61. Nije sasvim jasno koliko poljoprivrednika je zasadilo sadnice maline do trenutka zvanične obustave distribucije istih. UNDP CO je viđenja da je većina poljoprivrednika zasadila sadnice maline sorte Polka do 24. decembra 2015. godine. Većina poljoprivrednika sa kojima su predstavnici SECU razgovarali su naveli da su zasadili sadnice nakon što je distribucija zvanično prekinuta, ali prije nego što ih je iko obavjestio o problemu i prekidanju distribucije. Nijedan poljoprivrednik sa kojima su predstavnici SECU pričali nije zasadio sadnice maline nakon što im je UNDP rekao da to ne čine.
62. Mjere koje je UNDP poduzeo u ovom stadijumu su nejasne i oprečne. Prva oprečna mjera je vezana za ranu reakciju višeg agronoma UNDP-ja koja 25. decembra 2015. godine izjutra nalaže lokalnim agronomima (putem e-maila) da obavjeste poljoprivrednike da povade potencijalno kontaminirane sadnice koje su već posadili. Iako je viša agronomkinja podjelila sa SECU svoje vjerovanje da su lokalni agronomi postupili po njenom nalogu, UNDP CO je navela da je ovaj njen nalog stavljen u drugi plan, odnosno poništen na neki način. Zaposleni UNDP-ja su naveli da su u to vreme bili zabrinuti zbog

potencijalne odgovornosti prema EU, odnosno ako se ispostavi da povadene sadnice uopšte nisu bile kontaminirane, onda bi oni bili odgovorni za uništenje zdravih sadnica, te stoga nisu željeli da poljoprivrednici povade sadnice. Predstavnicima UNDP CO nisu bili u stanju da objasne na koji način je došlo do zanemarivanja, odnosno poništenja naloga više agronomkinje.

63. Takođe, zaposleni UNDP-ja su viđenja da oni nisu imali nadležnost da nalože poljoprivrednicima u RS da povade sadnice, pošto su zvaničnici RS, prilikom slanja obavještenja o kontaminaciji, ukazali na to da su oni zaduženi za dalje postupanje u ovom slučaju. Zvaničnici RS su potvrdili da su rekli predstavnicima UNDP-ja da su oni zaduženi za dalje postupanje u ovom slučaju. Takođe su rekli da je UNDP i dalje imao pravo da naloži poljoprivrednicima da povade već posađene sadnice i/ili da obavjesti poljoprivrednike o mogućim problemima i rizicima, kako bi poljoprivrednici mogli sami da donesu odluku šta dalje. Zvaničnici RS su rekli da ni jedan lokalni zakon, ni aktivnost zvaničnika RS, nije predupređivala UNDP da poduzme takvu inicijativu shodno sopstvenoj procjeni.
64. Zvaničnici Federacije su rekli potpuno isto - UNDP nije bio spriječen niti ograničen ni na koji način da naloži poljoprivrednicima da povade potencijalno kontaminirane sadnice. Šta više, zvaničnici sa kojima se razgovaralo su očekivali da UNDP poljoprivrednicima naloži da povade sadnice na teritoriji Federacije.
65. Tokom razgovora sa predstavnicima SECU, UNDP je priznao da je, čak i da su postojala ograničenja, i dalje mogao da obavjesti poljoprivrednike o rizicima i da im predoči mogućnost vađenja sadnica. UNDP CO nije postupila na ovaj način.
66. Druga oprečna mjera je vezana za UNDP-jeve napore da stupi u kontakt sa poljoprivrednicima kako bi ih obavjestila o mogućoj kontaminaciji. Odgovor UNDP CO na inicijelni zahtjev SECU za dostavljanje informacija o projektu je bio da je UNDP CO počela da stupa u kontakt sa korisnicima sadnica odmah nakon što je saznala za prve primećene znake kontaminacije. UNDP CO je pojasnila svoje postupke u slučaju korisnika iz RS tokom terenske posete SECU i upriličenih sastanaka. Naime, UNDP CO je navela da su zvaničnici RS tražili kontakt podatke korisnika sadnica od UNDP-ja, te da su oni obavjestili UNDP da su oni zaduženi za dalje postupanje u ovom slučaju (zvaničnici RS su ovo potvrdili, kao što je već prethodno rečeno) i da će oni stupiti u kontakt sa poljoprivrednicima.
67. Bez obzira na UNDP-jeve navode da su zaposleni UNDP-ja odmah pokušali da stupe u kontakt sa korisnicima (i istovremeno sa zvaničnicima RS u Republici Srpskoj), 10 lokalnih poljoprivrednika sa kojima se SECU sastao u Federaciji, kako na pojedinačnim, tako i na grupnim sastancima, su svi rekli da su bili obavješteni o mogućim problemima tek počevši od 07. januara 2016. godine. Takođe, svi oni su naveli da su ih o ovome obavjestili zvaničnici institucija, a ne UNDP. Svi su najvjerovatnije bili obavješteni o problemu zaključno sa 12. januarom 2016. godine, kada je UNDP pokrenuo proces prikupljanja kontaminiranih sadnica od poljoprivrednika. (SECU ima pisane povjerljive upitnike koje su popunili poljoprivrednici i koji sadrže gorenavedene podatke). Lokalni poljoprivrednici iz Republike Srpske sa kojima su se predstavnici SECU susrijeli su rekli da su njih o problemu prevashodno obavjestili zvaničnici RS negde oko/posle Božića.
68. U razgovorima sa korisnicima mnogi su izrazili nevjeru i razočarenje što su njihovi kontinuirani napori da stupe u kontakt sa predstavnicima UNDP BiH, kako bi im opisali situaciju i kako bi dobili informacije, bili uzaludni. Na primer, tokom grupnog sastanka sa poljoprivrednicima, oni su rekli predstavnicima SECU: "Kad god bih pokušao da ih kontaktiram putem telefona, oni su mi govorili da nisu u kancelariji ili pak

nisu podizali slušalicu". Drugi korisnik je rekao: "Ja sam ih vrlo često zvako svakodnevno kako bih dobio neku informaciju. Oni se nikada nisu javljali, a kada jesu, krivili su nekog drugog".

69. E-mail datiran 25. decembra 2015. godine koji je poslala viša agronomkinja UNDP-ja lokalnom zvaničniku u Doboju predstavlja dokument koji ide u prilog tvrdnji UNDP-ja da je UNDP pokušao da stupi u kontakt sa poljoprivrednicima u RS. Dokumentacija kojom bi se potkrepila tvrdnja UNDP-ja da je pokušao da kontaktira poljoprivrednike i u drugim djelovima Republike Srpske nije bila dostavljena.
70. Drugi dokument dostavljen od strane UNDP-ja, kako bi potkrepili navode da je UNDP kontaktirao poljoprivrednike ubrzo nakon što je i sam saznao o mogućoj kontaminaciji, uključuje i telefonski listing za telefonski broj UNDP-jevog lokalnog agonomom koji je bio zadužen za opštinu Sanski Most (u Federaciji), varošicu u kojoj živi podnosilac pritužbe. Telefonski listing ukazuje na to da je lokalni agronom jednom pokušao da stupi u kontakt sa podnosiocem pritužbe dana 29. decembra 2015. godine i to bezuspješno. Takođe, listing ukazuje samo na još jedan pokušaj stupanja u kontakt i to 07. januara 2016. godine, kada je agronom uspješno razgovarao sa podnosiocem pritužbe.
71. Do trenutka kada su stigla obavještenja, 81 poljoprivrednik u BiH je zasadio kontaminirane sadnice. Na osnovu razgovora predstavnika SECU sa korisnicima i popunjenih upitnika se vidi da su svi poljoprivrednici sem troje od ukupno 18 koliko ih je popunilo upitnik (samo oni koji su zasadili sadnice maline sorte Polka iz prvog dostavnog kamiona) zasadili sadnice nakon 24. decembra 2015. godine
72. Na sastanku između predstavnika PHPO i SECU, zvaničnici PHPO su podjelili svoju utisak da UNDP nije dovoljno brzo kontaktirao poljoprivrednike i potvrdili tvrdnje korisnika iz Federacije da ih je UNDP tek obavjestio na kraju ili nakon prve nedjelje januara.
73. U ponedjeljak, 04. januara 2016. godine, prije dobijanja rezultata laboratorijskih ispitivanja, Federacija je naložila UNDP-ju da prikupi sadnice od korisnika. U e-mailu od 05. januara 2016. godine viša agronomkinja UNDP-ja je obavjestila lokalne agronome da UNDP ima zakonsku obavezju da prikupi sadnice u roku od 4 dana počevši od 04. januara 2016. godine. Lokalnim agronomima je rečeno da obavjeste korisnike o neophodnosti prikupljanja sadnica u što kraćem roku. Agronomima je takođe naloženo da informišu opštine u RS o kontaminaciji.
74. UNDP je takođe naložio lokalnim agronomima da informišu korisnike o novim, zamjenskim sadnicama maline koje će im biti raspodjeljeni što je prije moguće.
75. UNDP je pripremio dokument od jedne strane kojim informiše poljoprivrednike u Federaciji o neophodnosti vađenja sadnica. Predstavnici UNDP-ja su se susreli sa poljoprivrednicima dana 07. januara 2016. godine kako bi im dali ovaj dokument i kako bi poljoprivrednici potpisali da su isti primili. Prema informacijama iz Federacije, sadnice su prikupljene 12. januara i spaljene 15. januara 2016. godine.
76. Dana 15. januara 2016. godine gđa Santa Fajić, inspektorka Federalne uprave za inspeksijske poslove, je sačinila zapisnik kojim se potvrđuje spaljivanje sadnica maline na deponiji u federalnoj opštini Sanski Most. Ona je takođe naložila UNDP-ju (dobavljaču) da pisanim putem preporuči korisnicima sadnica koji su ih već bili zasadili da **"se u sljedećih par godina na tim parcelama ne preporučuje sadnja malina, kupina i drugih biljaka domaćina pomenutih štetnih organizama, već da se preporučuje sadnja žitarica i drugih travnatih vrsta"**.

77. Dana 08. januara 2016. godine zvaničnici RS su dobili rezultate laboratorijskih ispitivanja koji potvrđuju prisustvo *Agrobacterium tumefaciens*. Takođe, dana 11. januara 2016. godine, RS je obavjestila sve zainteresovane strane da je prisustvo *A. tumefaciens* potvrđeno van svake razumne sumnje.
78. Dana 18. januara 2016. godine inspektor RS je doneo odluku kojom se nalaže uvozniku ("Jaffa") i UNDP-ju da povuku sve sadnice i spale ih u prisustvu poljoprivrednih inspektora.
79. Sadnice su prikupljane na teritoriji RS između 18. januara i 12. februara 2016. godine. Dana 12. februara 2016. godine ukupno 180.000 sadnica maline je spaljeno.
80. Zvaničnici RS su naveli da, iako rizik kontaminacije zemljišta nije bio visok, oni su prilikom prikupljanja sadnica davali poljoprivrednicima "prijateljski savjet" da ne sade maline sljedećih 3 do 5 godina na zemljištu iz koga su povadili kontaminirane sadnice - "koristiti parcelu za sadnju pšenice, kukuruza i ostalih žitarica, a tek kasnije za sadnju malina". Ovo nije bila zvanična odluka kojom se poljoprivrednicima zabranjuje sadnja malina, već razuman savjet.
81. Bez obzira na obavjezujući nalog Federacije od 15. januara 2016. godine i sličan "prijateljski savjet" upućen od strane RS da se ne sade maline na istim parcelama sljedećih 3 do 5 godina, UNDP nije obavjestio poljoprivrednike da ne sade na istim parcelama iz kojih su povadili kontaminirane sadnice. UNDP je rekao poljoprivrednicima da mogu da sade između redova u kojima su se prethodno nalazile kontaminirane sadnice ukoliko pak nemaju mogućnost korišćenja neke druge parcele.
82. Na sastancima sa predstavnicima SECU, UNDP je rekao da nije bio upoznat sa nalogom federalne inspektorke Sante Fajić od 15. januara 2016. godine. UNDP CO je ipak poslala i ovaj dokument SECU zajedno sa mnogim drugim traženim dokumentima.
83. Podnosilac pritužbe je podneo istu kasnije tog mjeseca, odnosno 29. januara 2016. godine. U pritužbi stoji da podnosilac smatra da bakterijska infekcija nije samo ugrozila zdravlje sadnica koje je UNDP podjelio, već je kontaminirala zemljište i negativno uticala na postojeće useve. On je opisao svoje vjerovanje i bojazan da se kontaminirano zemljište ne može koristiti za većinu poljoprivrednih aktivnosti tokom perioda od 3 godine i naveo da bi bilo teško pronaći novu parcelu sličnog kvaliteta. On je takođe rekao da je "najveća šteta" od lošeg publiciteta koji smanjuje prodaju poljoprivrednih proizvoda.
84. On je takođe naveo da ne može da otplaćuje kredite koje je uzeo za poljoprivredne aktivnosti bez prihoda od useva. Takođe je predočio da on tada nije bio u mogućnosti da priušti dezinfekciju zemljišta, zbog toga što je imao troškove za kupovinu fungicida, insekticida, đubriva i mašina.
85. Napomenuo je i da nije zvanično obavješten o kontaminaciji sve do 07. januara 2016. godine i da su procedure fitosanitarne kontrole sadnica prije distribucije istih bile neadekvatne i neusklađene sa zakonskim propisima.
86. Tvrdio je da je pokušao da kontaktira lokalnu kancelariju UNDP-ja u Bosni i Hercegovini, ali da je uspevao da stigne "samo do operatera". Nije prisustvovao ranijim sastancima koji su organizovani za korisnike sadnica.
87. Nakon spaljivanja kontaminiranih sadnica maline, UNDP je morao da pripremi svoj odgovor (uključujući nabavku dodatnih sadnica) na nepredviđene okolnosti koje su se dogodile u periodu od prethodne

revizije projektnog dokumenta u novembru mjesecu 2015. godine do tada. UNDP se odlučio da (ponovo) revidira projektni dokument u februaru 2016. godine.

88. U periodu od prikupljanja sadnica (januar i februar 2016. godine) do maja 2016. godine, UNDP je pokušao da pribavi dodatne sadnice maline sorte Polka. UNDP je bio uspješan u pribavljanju samo 200.000 sadnica maline sorte Polka i iste je raspodjelio na 222 korisnika od ukupno 439 koliko je bilo odabrano da dobije sadnice maline sorte Polka i Miker.
89. Takođe, tokom tog perioda, UNDP je na neformalan način tražio stručne savjete biljnih patologa. Tokom maja mjeseca 2016. godine poslata su 2 e-maila eminentnim stručnjacima u Bosni i Srbiji. E-mail upućen stručnjakinji iz Bosne se ticao načina na koji se može izvršiti analiza zemljišta na moguću kontaminaciju. U svom odgovoru, stručnjakinja je navela da ne vjeruje da *A. tumefaciens* predstavlja problem. E-mail upućen stručnjakinji iz Srbije je sadržao slična pitanja. U svom odgovoru, ta stručnjakinja je navela da je rizik od kontaminacije nizak, pogotovu ako se vodilo računa o tome kako su sadnice vađene iz zemlje, odnosno ako su svi djelovi korjena uklonjeni.
90. Kada je postalo jasno da UNDP neće moći da obezbijedi dodatne sadnice tog proleća, UNDP se konsultovao sa donatorima iz Evropske unije i doneta je zajednička odluka da se preostalim korisnicima (217 njih) ponude nove sadnice (na jesen) ili poljoprivredna oprema u vrijednosti zamjenskih sadnica.
91. Oprema je isporučena poljoprivrednicima (192 njih) u septembru 2016. godine.
92. Zamjenske sadnice maline su isporučene poljoprivrednicima (24 njih) u novembru 2016. godine.
93. UNDP CO je rekla predstavnicima SECU da je ovim "program oporavka životnih okolnosti" (na engleskom, "livelihood recovery programme") završen.
94. U skladu sa izjavama UNDP CO, u septembru 2016. godine ili u tom vremenskom periodu, lokalni agronomi su se susreli sa svakim poljoprivrednikom koji je uzeo učešće u ovoj poljoprivrednoj inicijativi kako bi izvršili evaluaciju statusa projekta. Analiza ovih kratkih izvještaja sa sastanaka sa poljoprivrednicima koju je sproveo SECU govori o tome da je svih 27 korisnika projekta iz Sanskog Mosta izrazilo nezadovoljstvo situacijom u kojoj su se našli. Takođe, u opštinama u kojima su poljoprivrednici zasadili kontaminirane sadnice (Sanski Most, Banja Luka, Tuzla, Doboje, Prijedor, Čelinac, Laktaši i Srbac), 81 od 108 korisnika, odnosno 76% je izrazilo nezadovoljstvo situacijom, u poređenju sa 21 od 144 korisnika, odnosno 15%, u onim opštinama u kojima kontaminirane sadnice nisu bile raspodjeljene.
95. Naknadna evaluacija projekta od strane EU je sadržala rezultate intervjua sa uzgajivačima jagoda, a ne malina. Stoga, ta evaluacija se nije dotakla pitanja štetnog uticaja po uzgajivače malina i UNDP-jevog odgovora na taj uticaj.
96. Tokom terenske istrage koju je SECU sproveo u periodu od 31. avgusta do 09. septembra 2017. godine 20 poljoprivrednika je intervjuisano od ukupno 81 koliko ih je zasadilo kontaminirane sadnice. Većina poljoprivrednika je opisala brojne negativne uticaje, a mnogi su se žalili na značajne negativne posljedice. Neki od komentara poljoprivrednika koji nisu podneli pritužbu SECU su mogu naći u Prilogu III ovog izvještaja.

97. Ovi poljoprivrednici su naveli bojazni slične onima koje je naveo i podnosilac pritužbe. Kao što je navedeno u Prilogu III, skoro svi poljoprivrednici su opisali ranije i postojeće probleme za koje veruju da su posljedica sadnje kontaminiranih malina, a veliki broj osjeća da su problemi značajni. Neki od problema su - loš kvalitet ili neuspješni usevi koji se uzgajaju na parcelama sa kojih su povadene kontaminirane sadnice maline, nemogućnost otplate kredita koji su uzeti za potrebe pribavljanja zemljišta i materijala kako bi se kvalifikovali za učešće u projektu UNDP-ja, stres i teret koji osjećaju svih članovi porodice zbog negativnog finansijskog uticaja nepostojećih/neuspješnih useva i neizmirenih rata kredita, tenzije između poljoprivrednika i zemljodavaca od kojih su poljoprivrednici iznajmili parcele, negativna reputacija koja od tada prati njihova poljoprivredna gazdinstva, konfuzija u vezi sa rizicima i uticajem kontaminacije na zemljište, neizvjesnost i očaj zbog trošenja dodatnih finansijskih i drugih sredstava za uzgoj malina čiji će rod biti loš, korišćenje neučinkovitih i potencijalno štetnih dezinfekcionih sredstava za dezinfekciju zemljišta na osnovu pogrešnih informacija, gubitak povjerenja u UNDP, i gubitak povjerenja u uzgoj malina i drugih poljoprivrednih proizvoda.
98. Veliki broj poljoprivrednika koje je SECU intervjuisao je izrazio zabrinutost u vezi sadnica maline sorte Miker koje su takođe dobili - stabljike su tanke, a korjenovi slabi, i te biljke ne napreduju dobro, odnosno kako se očekivalo.
99. UNDP je potvrdio da je veliki broj raspodjeljenih sadnica maline sorte Miker bilo podstandardnog kvaliteta i/ili pogrešne sorte. UNDP BiH je naveo da je veliki procjenat sorte Miker morao da bude vraćen dobavljaču i zamjenjen zbog genetske nečistoće.
100. Profesori sa lokalnog univerziteta su izrazili svoju zabrinutost da je bakterija možda kontaminirala zemljište, i da su uslovi i doba godine bili takvi da su možda čak i pogoršali situaciju. Prema jednom od profesora, *A. tumefaciens* "voli hladno vreme i guke su tako strukturane da će, kada dođe proleće, patogen naći lepu biljku koju će inficirati. Nije sve to tako jednostavno, pa se sve može riješiti samo vađenjem sadnica". Takođe, profesori su napomenuli da je jako bitno da se zemljište "prati", kako bi se vidjelo u kom je stanju i da li je došlo do "saradnje između domaćina i patogena". Pored toga, profesori su potcrtali da je jako važno obezbijediti određene temperaturne i skladišne uslove prilikom prijevoza sadnica kako bi se smanjio rizik prenošenja bakterijske infekcije. Sadnice treba uskladištiti na +4 stepena celzijusa i zalivati ih. Na pitanje šta to može da prouzrokuje guke na postojećim biljkama i bolesti istih, profesori su rekli da neuspješnost useva i guke mogu da prouzrokuju i drugi faktori, kao što su gljivična oboljenja, neodgovarajuće količine vode, itd.
101. Tri stručnjaka iz Sjedinjenih Američkih Država su navela da postoji relativno mala mogućnost kontaminacije zemljišta, ali da se to ne može u potpunosti isključiti. Oni su rekli da je moguće testirati zemljište, ali da je takođe bitno izvršiti procjenu cjelokupne situacije, odnosno ispitati biljke, sadne uslove, itd. Takođe su opisali druge faktore koji mogu da utiču na zdravlje biljaka i koje treba uzeti u obzir. Oni su rekli da je ovdje fokus na bakteriji *A. tumefaciens*, shodno činjenici da je pošiljka sadnica bila pozitivna na prisustvo iste, ali da treba uzeti u obzir postojanje drugih bolesti, kao što su gljivična oboljenja zbog lošeg stanja u kome su se nalazile proizvedene sadnice. Te druge bolesti su mogle takođe da kontaminiraju zemljište i da utiču na zdravlje biljaka. Svo troje stručnjaka je reklo da uzgajanje malina zahtjeva napredno znanje i kapacitet jer to "nije isto kao uzgajanje šargarepa". Poljoprivrednici koji nisu uopšte imali ili su imali nedovoljno iskustva moraju imati kontinuiranu tehničku i drugu pomoć i podršku, kako bi uzgoj višegodišnjih vrsta, kao što su maline, bio uspješan.

102. Kada je SECU pitao zaposlene UNDP-ja da objasne zašto i kako je bilo dozvoljeno da sadnice u tako lošem stanju uđu u zemlju, zaposleni UNDP-ja su odgovorili da su se oslanjali na propise EU i propisanu potrebnu dokumentaciju za izvoz, odnosno uvoz biljnog materijala, kao i na graničnu inspekciju BiH, te izjavili sljedeće: "Mi se oslanjamo na carinsku službu da obavi svoje provjere. Te provjere su takođe veoma bitne. Nije bitna samo naša stručnost". Oni su vjerovali da su svi potrebni sertifikati ispravni i bili su šokirani činjenicom da su sadnice mogle da napuste Poljsku u takvom lošem stanju i uslovima.
103. SECU nema dokaze da se UNDP udružio sa nekom od međunarodnih organizacija koja posjeduje iskustvo i stručnost u sprovođenju poljoprivrednih projekata, kao što je Organizacija za hranu i poljoprivredu ili Međunarodni fond za poljoprivredu razvoj, tokom procesa nabavke, distribucije ili povlačenja sadnica maline. Takođe, SECU nema dokaze da se UNDP udružio sa prethodno navedenim organizacijama za potrebe izgradnje kapaciteta korisnika-poljoprivrednika, bilo tokom trajanja samog projekta ili nakon što je otkriveno da su raspodjeljene i posađene sadnice kontaminirane, kako bi se smanjio rizik i štetne posljedice po poljoprivrednike.
104. Zvaničnici PHPO su sa SECU podijelili svoje vjerovanje da UNDP nije ispunio svoju dužnost i obavezno po pitanju zdravlja sadnica. Takođe, viđenje PHPO-a je da UNDP nije uradio ono što je trebao kako bi predupredio kontaminaciju, odnosno - UNDP je trebao da izvrši pregled i ispitivanje sadnica prije nego što su iste distribuirane.
105. PHPO je svojevrijem napomenuo da je poljoprivrednicima "zabranjeno" da sade maline u periodu od 3 godine na parcelama na kojima su ranije posadili kontaminirane sadnice, shodno činjenici da bakterija nastavlja da živi u zemljištu tokom tog navedenog perioda. S tim u vezi, PHPO je bio začuđen da je UNDP ponudio nove sadnice poljoprivrednicima i instruirao ih da ih mogu zasadi na istoj parceli odakle su ranije povadili kontaminirane sadnice.
106. PHPO je naveo da poljoprivrednicima sada treba dodatna tehnička i savjetodavna podrška kako bi se odgovorilo na njihove bojazni i probleme.
107. Zvaničnici RS su podijelili svoje viđenje napravljenih grešaka u vezi sa pošiljkom. Oni su rekli da je UNDP trebao detaljnije da provjeri odabranog dobavljača i rasadnik, da bolje iskoordinira raspodjelu sadnica sa inspekcijom službama, da poduzme dalekosežnije mjere kako bi predupredio da sadnice uđu u zemlju - uključujući i postojanje adekvatne dokumentacije uz pošiljku i na pošiljci, i da obavjesti lokalne poljoprivredne zvaničnike o dolasku tako velike pošiljke.
108. Što se tiče UNDP-jevog oslanjanja na graničnu inspekciju da predupredi unošenje štetnih organizama na bilju, zvaničnici Federacije su naveli da zakoni i uredbe BiH propisuju da UNDP, a ne federalni granični inspektori, mora da osigura saobraznost sa lokalnim zakonima i uslovima, uključujući sa zdravstvenim i drugim tehničkim specifikacijama. Takođe, oni su rekli da je primarna odgovornost UNDP-ja bila da ima kompletnu i tačnu izvozno-uvoznu dokumentaciju. Shodno njihovom viđenju, granične kontrole su dopunske mjere, koje predstavljaju dodatak primarnim mjerama koje uvoznik, odnosno izvoznik, mora da poduzme. Granični inspektori se na bave poslovima kontrole kvaliteta u ime uvoznika.
109. Sve do razgovora sa predstavnicima SECU zvaničnici Federacije nisu bili upoznati sa činjenicom da je UNDP uveo i sadnice maline sorte Miker u BiH, te da poljoprivrednici imaju probleme sa istima.

IV. Važeće UNDP-jeve socijalne i ekološke obavjeze

A. UNDP-jeve socijalne i ekološke obaveze shodno POPP-u - 2014

110. Kada je u maju 2014. godine potpisan inicijelni projektni dokument, u samom uvodnom delu UNDP-jevog POPP-a su se nalazile određene socijalne i ekološke obaveze, od kojih su najvažnije sljedeće: "Socijalna i ekološka održivost predstavlja osnovu za postizanje razvojnih ciljeva i ishoda... Primenjivaće se princip predostrožnosti, a potencijalni štetni uticaji i rizici će se izbegavati. Ukoliko izbegavanje nije moguće, štetni uticaji će biti svedeni na najmanju moguću mjeru, ublaženi i stavljeni pod kontrolu. Shodno tome, UNDP: neće svesno uzimati učešće u programima ili projektima koji se kose sa lokalnim ili međunarodnim zakonima; će nastojati da programi i projekti u njegovoj izvjedbi omogućavaju učinkovito i potkrijepljeno učešće zainteresovanih strana u procesu formulisanja i sprovođenja programa i projekata...; će nastojati da programi i projekti u njegovoj izvjedbi poštuju i promovišu principe ljudskih prava, kao što su transparentnost, odgovornost, inkluzija, participacija, nediskriminacija, ravnopravnost i vladavina prava, kao i standarde koje proizilaze iz međunarodnog prava ljudskih prava".

a) Neučestvovanje u aktivnostima koje se kose sa lokalnim ili međunarodnim zakonodavstvom: lokalno zakonodavstvo

111. Najvažnije lokalno zakonodavstvo u ovom slučaju su fitosanitarni zakoni i pravilnici BiH, posebno sljedeći: "Zakon o zaštiti zdravlja bilja Bosne i Hercegovine", "Zakon o sjemenu i sadnom materijalu poljoprivrednih biljaka Bosne i Hercegovine", "Pravilnik o stavljanju u promet materijala za razmnožavanje voća i voćnih sadnica namijenjenih za proizvodnju voća u Bosni i Hercegovini", "Pravilnik o službenom nadzoru sadnog materijala poljoprivrednih biljaka u Bosni i Hercegovini" i "Pravilnik o mjerama za spriječavanje unošenja, širenja i suzbijanja štetnih organizama na bilju, biljnim proizvodima i reguliranim objektima" koji za cilj imaju sljedeće:

112. *Da suzbiju unošenje štetnih organizama na bilju.* Inicijelni odgovor PHPO na moguću kontaminaciju je sadržao i sljedeće: "Hteli bismo da iskoristimo ovu priliku i skrenemo pažnju na Pravilnik o stavljanju u promet materijala za razmnožavanje voća i voćnih sadnica namijenjenih za proizvodnju voća u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 50/13) i na Pravilnik o službenom nadzoru sadnog materijala poljoprivrednih biljaka u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 13/15) koji kažu da se jedino sadni materijal koji ne sadrži štetne organizme i bolesti iz Priloga I Pravilnika o stavljanju u promet materijala za razmnožavanje voća i voćnih sadnica namijenjenih za proizvodnju voća u Bosni i Hercegovini može proizvoditi i stavljeti na tržište za dalju prodaju".

113. *Da definišu određene kriterijume kvaliteta i tehničke specifikacije za biljke koje se uvoze u BiH, a koje su slične onima iz poziva za podnošenje ponuda UNDP-ja.* Na primer, Prilog 2 - Standardi kvaliteta sadnog materijala i biljaka sa plovodima kaže:

- Biljke moraju da imaju "dobar korijenski sistem sa korijenima koji su sposobni da maksimalno apsorbuju vodu"
- Minimalno 3 bočne grane sa pravom središnom granom;
- Sadnice maline moraju imati minimalnu visinu od 60cm, najmanje 3 pupoljka, i korijenski sistem sa korijenima minimalne dužine 5cm.

114. *Podnošenje tačne i kompletne fitosanitarne dokumentacije,* uključujući dokumentaciju koja je usklađena sa standardima definisanim u Međunarodnoj konvenciji o zaštiti zdravlja bilja (IPPC).

115. *Da osiguraju postupanje po nalazima, uputstvima i formalnim odlukama poljoprivrednih inspektora i drugih državnih službenika.* Kao što je navedeno u poglavlju "Uvod" (iznad), nakon što se posumnjalo na kontaminaciju, poljoprivredni inspektori svih nivoa - nacionalni PHPO i 2 entitetska inspeksijska organa u Republici Srpskoj i Federaciji, su doneli nekoliko odluka u kojima se zahtjevalo reagovanje UNDP-ja. Te odluke su bile sljedeće (najvažniji djelovi su podebljani):
116. *Nalaz i uputstvo nacionalnog PHPO datirano 25. decembra 2015. godine koje je sačinila Ajla Dautbašić i koje je poslato inspeksijskim organima Federacije i Republike Srpske:* "Uprava Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja je dobila e-mail od Glavnog republičkog poljoprivrednog inspektora Republičke uprave za inspekcije poslove u kome se navodi da je njihov vanredni inspeksijski nadzor potvrdio prisustvo štetnog organizma *Agrobacterium tumefaciens* na sadnicama maline poreklom iz Poljske čiji je uvoznik "Jaffa Komerc" iz Mostara. Uzevši u obzir da UNDP distribuira sadni materijal širom Bosne i Hercegovine, fitosanitarni rizik od širenja *Agrobacterium tumefaciens* je visok. U vezi sa tim, stručnjaci Uprave očekuju od Republičke uprave za inspeksijske poslove **da hitno reaguje u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti zdravlja bilja** ("Službeni glasnik BiH", br. 23/03)... **Molimo Vas da preduzmete hitne mjere u Vašoj nadležnosti, predupredite dalju distribuciju ovih sadnica**, i nakon što su sve hitne mjere preduzete, podnesete detaljan izvještaj Upravi".
117. *Izvještaj predstavnika Republike Srpske dana 25. decembra 2015. godine koji je sačinio Glavni republički poljoprivredni inspektor Dragan Mataruga i poslao Federalnoj upravi za inspeksijske poslove i Upravi Bosne i Hercegovine za zaštitu bilja:* "Dalja distribucija ovog biljnog materijala je zabranjena, pošiljka je zapečaćena i uzeti su uzorci... Pored navedenog, važno je potvrditi da sadni materijal nije bio obilježen u skladu sa zakonom, odnosno da sadni materijal na sebi nije nosio bilo kakvu deklaraciju/oznaku. Ovo je loš sadni materijal tipa izdanak golih žila bez ikakve deklaracije ili oznake u celokupnoj pošiljci. Navodno su u pitanju sadnice maline tipa Polka. **Mi smo trenutno u procesu povlačenja svog sadnog materijala koji je distribuiran na teritoriji Republike Srpske. Molim Vas da preduzmete odgovarajuće hitne mjere u Vašoj nadležnosti i predupredite dalju podjelu ovog sadnog materijala**".
118. I sljedeće tri odluke potekle iz Federacije:
119. *"Zapisnik o inspeksijskom nadzoru" sačinjen od strane predstavnika Federacije 25. decembra 2015. godine, i to od strane Sabire Bešić (federalne poljoprivredne inspektorke za poljoprivredno zemljište), koji su potpisali prisutni federalni poljoprivredni inspektor Hajrudi Bosovića i prisutni predstavnik prodaje u kompaniji "Interšped DD" Sarajevo Mehmed Ćović (gospodin Ismar Ćeremida je bio prisutan isprije UNDP BiH, ali je odbio da potpiše rekavši da nema nadležnost da to učini):* "Uzevši u obzir sumnju na prisustvo *Agrobacterium tumefaciens* u sadnicama maline koje su već uvezene i raspodijeljene kranjim korisnicima, kako bi se predupredilo dalje širenje štetnog organizma, te da se zaštiti zdravlje biljaka, korisniku uvezenih biljaka UNDP Sarajevo se **zabranjuje dalja distribucija sadnica i nalaže mu se da povuče raspodijeljene sadnice** sa teritorije Federacije BiH, tako što će ih uskladištiti u skladišnim prostorima na teritorijama opština sve do dobijanja rezultata laboratorijskih ispitivanja i ujedno **mu se zabranjuje da transportuje sadnice** iz ovih skladišnih prostora bez prethodnog odobrenja fitosanitarnog inspektora".
120. *"Zapisnik o inspeksijskom nadzoru" sačinjen od strane predstavnika Federacije 15. januara 2016. godine, i to od strane federalne fitosanitarne inspektorke Sante Fajić, koji su potpisali UNDP-ov lokalni agronom Besim Tabaković, federalna fitosanitarna inspektorica Jasminka Hadžiabdić i*

član poljoprivrednog udruženja u Sanskom Mostu Elvis Pašić: "Korisnik sadnog materijala UNDP Sarajevo je dužan da pisanim putem preporuči poljoprivrednicima koji su već bili zasadili sadnice maline da se u sljedećih par godina na tim parcelama ne preporučuje sadnja malina, kupina i drugih biljaka domaćina pomenutih štetnih organizama, već da se preporučuje sadnja žitarica i drugih travnatih vrsta".

121. *Izveštaj naslovljen "Obavještenje!" datiran 22. januara 2016. godine i poslat od strane Federalnog poljoprivrednog inspektora za proizvodnju i zaštitu bilja Hajrudina Bosovića, između ostalih, predstavnici PHPO Ajli Dautbašić, predstavniku Federalne uprave za inspekcijske poslove Anisu Ajdinoviću i glavnom republičkom poljoprivrednom inspektorcu Draganu Matarugi u kome se kaže: "U pogledu pošiljke koja je stigla 21. decembra 2015. godine, doneta je Odluka kojom se zabranjuje uvozniku i korisniku pošiljke (UNDP Sarajevo) da vrši dalju distribuciju sadnica i naloženo im je da izvrše prikupljanje već distribuiranih sadnica i uskladište ih na teritorijama opština Sanski Most i Tuzla u Federaciji BiH. Nakon dobijanja izvještaja kojim se potvrđuje prisustvo *A. tumefaciens*, doneta je odluka kojom se nalaže uništenje 30.150 sadnica maline koje su bile raspodijeljene od strane korisnika UNDP Sarajevo. Uništenje je trebalo obaviti spaljivanjem na određenim lokacijama na teritorijama opština Sanski Most i Tuzla. Uništenje istih je obavljeno spaljivanjem uz nadzor fitosanitarnih inspektora. Zapisnik o ovome postoji".⁸*

b) Neučestvovanje u aktivnostima koje se kose sa lokalnim ili međunarodnim zakonodavstvom: međunarodno zakonodavstvo

122. Najvažniji međunarodni standardi u ovom slučaju proističu iz Međunarodne konvencije o zaštiti zdravlja bilja (IPPC) čija je Bosna potpisnica - ovi standardi se sprovode putem lokalnog zakonodavstva koje je izlistano iznad⁹ - i iz obaveza Bosne u vezi sa ljudskim pravima (opisane ispod).

c) Omoгуćavanje učinkovitog i potkrijepljenog učešća

123. Ova obaveza predviđa da zajednice na koje će UNDP-jeve aktivnosti imati uticaja - bilo on pozitivan ili negativan - treba da uzmu učešće u donošenju odluka vezanih za te aktivnosti. Takođe predviđa obavještanje potencijalnih korisnika UNDP-jevih aktivnosti o prednostima i rizicima prije nego što se oni odluče da li da uzmu učešće ili ne. Konačno, ova obaveza zahtjeva od UNDP-ja da obezbudi izgradnju kapaciteta, organizuje obuke i pruži tehničku podršku korisnicima kako bi oni mogli da učestvuju u projektnim aktivnostima na učinkovit način.

124. Iako je efikasno i informisano učešće bilo odvojeno od ljudskih prava u POPP-u koji je važio 2014. godine, isto je ključno za poštovanje i promovisanje principa ljudskih prava, uključujući, na primer,

---

⁸ Napomjena: Ovaj izvještaj je takođe sadržao pasus vezan za drugu pošiljku u kojoj su se nalazile sadnice iz istog rasadnika i iz iste UNDP-jeve narudžbine: "Dana 26. decembra 2015. godine federalni inspektori na carinskom terminalu Halilovići su obavili fitosanitarni pregled sadnica maline koje su stigle dostavnim kamionom na granični prijelaz Izačić 24. decembra 2015. godine. Pošiljka je stigla od poljskog proizvođača, dok je uvoznik bio "Jaffa Commerce" iz Mostara u ime UNDP Sarajevo. Tokom provjere sadnica primećeno je prisustvo guka veličine zrna bibera i oraha. Tri uzorka su uzeta, kao i jedan za superanalizu. Uzorci su dostavljeni Federalnom zavodu za poljoprivredu (FZZP) za potrebe utvrđivanja prisustva *A. tumefaciens*. Rezultati ispitivanja još uvek nisu stigli. Nakon slanja pisanog obavještenja dobavljaču iz Engleske da će pošiljka biti vraćena u Poljsku zbog postojanja sumnje na prisustvo *A. tumefaciens*, dobijena je carinska dozvola da se pošiljka vrati proizvođaču. Pošiljka je napustila BiH preko graničnog prelaza Gradiška o čemu postoje pisani dokazi".

⁹ Član 3 Stav 10 Zakona o zaštiti zdravlja bilja Bosne i Hercegovine kaže: "Fitosanitarni propis podrazumjeva ovaj zakon i sve propise donesene na osnovu njega i međunarodne ugovore iz oblasti zdravlja bilja, a koji su obavezni za Bosnu i Hercegovinu".

transparentnost, odgovornost, inkluziju i participaciju - kao i poštovanje i promovisanje "standarda koji potiču iz prava ljudskih prava" opisanih ispod.

d) Poštovanje i promovisanje standarda ljudskih prava

125. "Standardi koji proističu iz međunarodnog prava ljudskih prava" koji su najrelevantniji za projekat u Bosni ne uključuju samo proceduralno pravo na efikasno i informisano učešće, već i pravo na adekvatan životni standard i kontinuirano poboljšanje životnih uslova (uključujući i poboljšanje načina proizvodnje hrane), kao i pravo na posjedovanje imovine. Ova prava su posebno važna u kontekstu projekta u Bosni zbog aspekta ekonomskog deplasmana, tj. smanjenog pristupa zemljištu ili drugim resursima zbog razvojnih aktivnosti (ovo ne uključuje uvek fizičko raseljavanje ili preseljenje).
126. Poštovanje ljudskih prava počinje od razumevanja mogućih rizika po ta prava, odnosno primenom mjera kako bi se ti rizici prepoznali i procenili. Kada je inicijelni projekat odobren 2014. godine, UNDP-jeva Procedura za ekološki i socijalni skrining (ESSP) je postojala kako bi pružila podršku naporima zaposlenih UNDP-ja da prepoznaju rizike po projekat i programske aktivnosti i postupe u odnosu na iste. Zaposleni UNDP-ja su bili u obavezni da primene ESSP na većinu ovih aktivnosti. Ipak, primena ESSP nije bila jasno zatražena za projekat u Bosni uzevši u obzir njegovu hitnu prirodu¹⁰ (kao što je napomenuto ispod, nova procedura skirninga - Procedura za socijalni i ekološki skrining (SESP), je usvojena 2015. godine i trebala je da se primeni na sve projektne aktivnosti koje su usledile). Iako primena ESSP-a možda nije bila obavjezujuće u vreme odobrenja inicijelnog projektnog dokumenta, prepoznavanje, procjena i postupanje po rizicima su bili od važnosti kako bi se obezbedilo poštovanje ljudskih prava i POPP standarda.¹¹

B. POPP politika nabavki UNDP-ja: Odredbe o upravljanju ugovorima sa dobavljačima

¹⁰ Procedura za ekološki i socijalni skrining za UNDP projekte (ESSP), Uputstvo (mart 2012. godine), kaže: "Procedura skirninga će se sprovesti u fazama u UNDP-ju, počevši sa projektima koji su predati Komitetu za procjenu projekata, a čiji je budžet veći od US\$500,000. 'Fast Track' projekti ne moraju da primene ovu proceduru". Da je ESSP bio primenjen, zaposleni bi morali da uzmu u obzir potencijalne rizike po poljoprivredne aktivnosti, uključujući i rizik od unošenja invazivnih vrsta (Pitanje 1.3 u Prilogu A.1, Tabela 4.1), od degradacije zemljišta (Pitanje 1.7 u Tabeli 4.1), i od ispuštanja "zagađivača", kao što su nematode/druge biljne štetočine (Pitanje 2.1 u Tabeli 4.1). Projekat bi vjerovatno bio kategorizovan kao projekat "Kategorije 3", te bi bilo zahtjevano od zaposlenih da uključe zainteresovane strane - poljoprivrednike korisnike - u proces prepoznavanja, razmatranja i upravljanja mogućim uticajima i rizicima, i da ujedno uzmu u obzir te rizike prilikom osmišljavanja projekta i sprovođenja istog. "Projekti Kategorije 3 uključuju komponente koje sadrže neku vrstu fizičke izmjene ekoloških i socijalnih uslova putem, na primer, prenamenanja zemljišta... upravljanja prirodnim resursima... (**kao što je poljoprivredna aktivnost...**)... navodnjavanja... intervencija vezanih za poslovne operacije i životne uslove". Uže gledano, projekat bi vjerovatno potpao u kategoriju 3a - projekat u okviru koga su rizici ograničeni i istima se može upravljati "primenom standarda najbolje prakse". U ovom kontekstu, te najbolje prakse bi bile definisanje uslova vezanih za zdravlje semenskog materijala u poziv za dostavljanje ponuda (ITB)(više o tome ispod), kao i poštovanje bosanskih fitosanitarnih i drugih zakona i pravilnika, uključujući one o izvozno-uvoznim dozvolama, inspekcijском nadzoru, pakovanju, označavanju, isporuci, itd." Kategorija 3a: uticaji i rizici su ograničeni i mogu biti identifikovani putem ciljane analize i procjene. Svrha ove ciljane analize i procjene jeste da se sagleda da li treba uraditi punu procjenu ekološkog i socijalnog uticaja (u tom slučaju projekat bi potpao u "Kategoriju 3b").

¹¹ Potreba za procjenom uticaja projekata, pružanje ovih informacija o uticaju lokalnim zajednicama, konsultovanje zajednica i omogućavanje njihovog učinkovitog učešća u procesu donošenja odluka koje će njih pogađati je osnovno i nesporno u skladu sa dokumentom "UN Statement of Common Understanding on Human Rights-Based Approaches to Development Cooperation and Programming (the Common Understanding)", koji je donela United Nations Development Group 2003. godine, <http://hrbaportal.org/the-human-rights-based-approach-to-development-cooperation-towards-a-common-understanding-among-un-agencies>, i <https://undg.org/home/undg-mechanisms/undg-hrm/knowledge-management/about-the-un-practitioners-portal-on-hrba-programming-hrba-portal/english-learning-package/>, kao i sa "UN Special Procedures", uključujući, na primer, profesora John Ruggie, specijalnog predstavnika UN-a za pitanja poslovanja i ljudskih prava, <https://business-humanrights.org/en/un-guiding-principles>, koji potcrtava važnost procjene uticaja na ljudska prava. Čak i institucije koje imaju socijalne zaštitne mjere, koje ne uključuju "poštovanje ljudskih prava" na eksplicitan način, prepoznaju da su procjene ovakve vrste ključne za održiv i pravedan razvoj.

127. Dodatni relevantni zahtjevi POPP-a predviđaju uključivanje socijalnih i ekoloških mjera u politiku nabavki UNDP-ja. U ovom kontekstu su od posebne važnosti odredbe o upravljanju ugovorima sa dobavljačima.
128. Ove odredbe definišu način na koji zaposleni UNDP-ja treba da postupaju sa dobavljačima i da obezbede ispunjenje tehničkih zahtjeva iz ugovora sa dobavljačima, koje neće biti štetno po društvo i životnu sredinu. Pravila sadržana u ovim odredbama su tu kako bi se obratila dužna pažnja na socijalne i ekološke uticaje u procesu rukovođenja dobavljačima čija roba ili usluge mogu predstavljati opasnost po društvo ili životnu sredinu. Takođe, odredbe su tu kako bi omogućile UNDP-ju da zauzme obazriv stav za potrebe predupređivanja socijalnih i ekoloških uticaja, kako nalaže POPP.
129. Konkretnije gledano, POPP pravila sadržana u odijeljku pod nazivom "Transactional Procurement Strategies & Procurement Planning" su ustanovljena kako fokus ne bi bio samo na "najboljoj vrednosti za novac" (na engleskom, "best value for money") prilikom nabavke dobara i usluga, već da se "postignu ciljevi projekta i umanje postojeći rizici".¹² Ove politike, odnosno pravila kažu da, kada je kvalitet dobara ključan, "UNDP neće samo napraviti specifikaciju lokalnih i međunarodnih standarda koji moraju da budu ispoštovani, već će, između ostalog, sagledati istoriju poslovanja dobavljača, obaviti jednu ili više poseta postrojenju, uzeti uzorke i obaviti laboratorijska ispitivanja u nezavisnoj laboratoriji, odnosno pak obaviti nadzor prije nego što pošiljka bude poslata".
130. Detaljne specifikacije/uslovi su deo svakog poziva za dostavljanje ponuda (ITB) u svakom projektu. Pridržavanje i izvršenje ekoloških uslova iz ITB je važno za adekvatno upravljanje ekološkim i drugim povezanim socijalnim rizicima.¹³
131. Zaposleni UNDP-ja koji rukovode ugovorima sa dobavljačima imaju obaveznu da prate izvršenje istih i ispunjenje tehničkih specifikacija, tj. projektni menadžeri za projekat u Bosni su imali obaveznu da prate da li se kompanija "Hargreaves" pridržava tehničkih uslova iz ITB-a i da obezbede ispunjenost tih uslova. Oni koji upravljaju ugovorima sa dobavljačima takođe imaju obaveznu da uključe mjere učinka iz ITB-a u sam ugovor, da dokumentuju bilo kakve propuste u ispunjenju zahtjeva, i da o tome obavijeste dobavljača i zahtjevaju ispravku. "Mjere učinka koje su definisane u procesu nabavke prije dodjele ugovora će biti sastavni deo ugovora. Mjere će sadržati jasne i dokazive indikatore uspjeha ispunjenja ugovornih obaveza sa dobavljačem (ili slično)... Kada je loša učinkovitost rezultat aktivnosti, previda ili griješaka dobavljača, ugovarač će dokumentovati primećeno; o ovome treba blagovremeno obavjestiti dobavljača i zatražiti ispravku".¹⁴

---

¹²https://popp.undp.org/_layouts/15/WopiFrame.aspx?sourcedoc=%2FUNDP_POPP_DOCUMENT_LIBRARY%2FPublic%2FPSU_Transactional%20Procurement%20Strategies%20and%20Procurement%20Planning%2Edocx&action=view

¹³ Takođe, važno je napomenuti da UNDP nije specijalizovan za poljoprivredne aktivnosti, kao što je slučaj sa UN-ovom Organizacijom za hranu i poljoprivredu (FAO) ili Međunarodnim fondom za poljoprivredni razvoj (IFAD), te relevantne UNDP-jeve politike i procedure ne sadrže standarde i zahtjeve iz domena poljoprivrede, odnosno kako upravljati socijalnim i ekološkim rizicima u poljoprivrednim projektima. Umjesto toga, poziv za dostavljanje ponuda (ITB)(i ugovor koji sledi između dobavljača i UNDP-ja) treba da sadrži specifikaciju koja je, kao što je već spomenuto, usklađena sa "lokalnim i međunarodnim standardima". ITB je ključni dokument u kome se definišu specifični tehnički zahtjevi potrebni za dalje upravljanje socijalnim i ekološkim rizicima vezanim za nabavku poljoprivrednih dobara.

¹⁴https://popp.undp.org/_layouts/15/WopiFrame.aspx?sourcedoc=/UNDP_POPP_DOCUMENT_LIBRARY/Public/PSU_Award%20and%20Management%20of%20Contract_Contract%20Management.docx&action=default

132. Najvažnije tehničke specifikacije u pozivu za dostavljanje ponuda za nabavku malina u ovom slučaju su bile sljedeće:

- i. "Potvrda o zdravlju i genetičkoj čistoći sadnica" koju izdaje "akreditovana laboratorija", i sadrži "Atest kojim se potvrđuje da sadnice nisu inficirane rakom korijenog sistema (*Agrobacterium tumefaciens*)."
- ii. "Detaljan plan isporuke sadnica na tražene lokacije i opis kako će isporuka biti organizovana unutar BiH."
- iii. "Plan ispunjenja zahtjeva i tehničkih specifikacija", u kome se nalaze morfološke karakteristike sadnica maline sorte Polka, uključujući i to da se traže "sadnice klase A" koje nisu inficirane i koje imaju određenu debljinu i stepen razvoja korijenog sistema. Svaka grupa sadnica je morala da ima propratni sertifikat sa oznakom vrste, sortom, tipom, deklaracijom i imenom i adresom uzgajivača.¹⁵
- iv. Zahtjev da se carinjenje, ukoliko je potrebno, obavi zajedno od strane dobavljača, UNDP-ja i špediterske kompanije.¹⁶
- v. "Uslovi za plaćanje" koji uključuju "Obavljena laboratorijska ispitivanja u autorizovanoj laboratoriji kojim se potvrđuje da su biljke u dobrom stanju" i "Pisanu potvrdu o prijemu dobara izdatu na osnovu potpune usklađenosti sa zahtjevima iz ITB-a i na osnovu potpunog ispunjenja zahtjeva, specifikacija i posjedovanja sertifikata navedenih u ITB-u".
- vi. Garancija dobavljača da su "dobra, uključujući njihovo pakovanje, usklađena sa specifikacijom iz porudžbine i da odgovaraju svrsi za koju se dobra inače koriste i nameni koja je predočena UNDP-ju, te da nisu pretrpela proizvodne ili materijalne defekte" i "dobra uskladištena ili zapakovana na način koji štiti ta dobra".¹⁷
- vii. Odredba da će "UNDP imati dovoljno vremena po isporuci dobara da dobra pregleda, te da ne prihvati dobra koja nisu saobrazna sa porudžbinom; isplata nadoknade za dobra iz ove porudžbine se neće smatrati prihvatanjem dobara".¹⁸

133. Primjeri zadataka iz poziva za dostavljanje ponuda (ITB) za nabavku sadnica maline koje je trebao da obavi relevantni projektni menadžer zadužen za upravljanje projektom i njegovim socijalnim i ekološkim rizicima su sljedeći:

- i. Zadebljana, boldovana napomena u ITB-u koja kaže "Sadnice će biti pregledane od strane stručnjaka UNDP-ja u samom rasadniku prije isporuke istih".

---

¹⁵ Slični zahtjevi i tehničke specifikacije su postojale za sadnice maline sorte Miker.

¹⁶ Section 3b: Related Services (str. 29).

¹⁷ Takođe, videti Section 11: General Terms and Conditions, pasus '4. RISK OF LOSS..' i pasus '6. FITNESS OF GOODS/PACKAGING.

¹⁸ Poziv za dostavljanje ponuda, BIH-ITB-051-15, Nabavka i isporuka sadnica maline, EU Program oporavka od poplava, Bosna i Hercegovina, List sa podacima, str. 21.

- ii. UNDP će dati "pisani potvrdu prijema dobara na osnovu potpune usklađenosti sa zahtjevima iz ITB-a i na osnovu potpunog ispunjenja zahtjeva, specifikacija i posjedovanja sertifikata navedenih u ITB-u".

C. UNDP-jeve socijalne i ekološke obavjeze i procedura skrininga - 2015

134. UNDP-jeve socijalne i ekološke obavjeze su revidirane 01. januara 2015. godine¹⁹ (u toku trajanja projektnih aktivnosti), i primenjuju se na sve UNDP-jeve programe²⁰ ili projekte²¹ koji su odobreni nakon 31. decembra 2014. godine.²² Pomenute obavjeze uključuju revidirane "Socijalne i ekološke standarde" (SES) - koji pokrivaju iste tematske celine kao i prethodne obavjeze: konsultacije/participacija, transparentnost, poštovanje ljudskih prava, kulturno nasleđe, prevencija zagađenja (uključujući prevenciju uvođenja štetnih biljnih patogena), itd., ali pružaju veći broj detalja za sprovođenje tih obavjeza - i predviđaju novu proceduru skrininga pod nazivom "Procedura za socijalni i ekološki skrining" (SESP). Iz razgloga opisanih ispod, i SES i SESP su mogli da se primene na reviziju projekta od februara 2016. godine.
135. Revizija projekta iz februara 2016. godine - potpisana mesec dana nakon što je potvrđena kontaminacija sadnica maline - se morala smatrati "suštinskom revizijom"²³ prema POPP-u, te se prema reviziji moralo postupati kao prema novom projektu. Reakcije na otkrivenu kontaminaciju sadnica su bile sveže i neplanirane, te su zavređivale detaljniju analizu i imale bi koristi od iste. Nove aktivnosti su uključivale prikupljanje kontaminiranih sadnica, nabavku i distribuciju zamjenskih sadnica, alternativne kompenzacione pakete, i nove načine izgradnje kapaciteta i pružanja tehničke podrške poljoprivrednicima - uključujući i uputstva za prepoznavanje moguće kontaminacije zemljišta i postupanje u tim slučajevima, itd.
136. Naslovna strana dokumenta za potrebe revizije projekta iz februara 2016. godine ne sadrži mnogo detalja, ali je tekst sročan na način koji odražava potrebu za novim aktivnostima kao odgovor na kontaminirane sadnice maline. Dokument spominje "mehanizam kontrole kvaliteta i podrške korisnicima od 4 osobe (tim)", "sveobuhvatan sistem za praćenje životnih okolnosti kako bi se izvršila procjena zadržavanja poslova u privrednom i poljoprivrednom sektoru koji se oporavlja" i "upravljanje defektima i obavezama... za sve podprojekte koji se sprovode pod standardnom garancijskom klauzulom iz UNDP ugovora".

---

¹⁹ Kada je Jedinica socijalnu i ekološku usklađenost (SECU) postala operativna.

²⁰ Prema SES-u, "UNDP Program je okvir za saradnju sa ciljem učinkovitog postizanja razvojnih rezultata kroz brojne projekte. Program sadrži prioritete i ishode koje UNDP želi da postigne u saradnji sa drugim partnerima iz sfere razvojne politike. UNDP-jev ciklus upravljanja programom u POPP-u je specifičan i zavisi od načina upravljanja: programima u zemlji (Country Programmes), regionalnim programima (Regional Programmes) i globalnim programima (Global Programmes)".

²¹ Prema SES-u, "UNDP Projekat je vremenski ograničen set planiranih aktivnosti i resursa koji mogu da budu definisani u projektnom dokumentu ili drugom relevantnom dokumentu, kao što su 'UN Joint Programme document' ili 'Country Programme Action Plan' (CPAP) zajedno sa 'Annual Work Plan'. Projekti se generalno sprovode u sklopu 'Joint UN Programme'-a, tj. 'UNDP Projekat' predstavlja sastavni deo ovog 'Joint Programme'-a za koji je zadužen UNDP. Većina 'UNDP Projekata' je programske prirode, ali se njima upravlja koristeći UNDP-jev "Project Management Cycle".

²² Kada je Jedinica za socijalnu i ekološku usklađenost (SECU) postala operativna dana 01. januara 2015. godine.

²³ "Formalna izmjena dizajna projekta se smatra suštinskom revizijom istog. Suštinske revizije se sprovode kao odgovor na promjene u razvojnom kontekstu ili zarad ispravke pogrešaka u dizajnu koje su primećene tokom implementacije. Primjeri grešaka koje opravdavaju reviziju su: poteškoće u mjerenju napretka zbog nejasno definisanih očekivanih rezultata ili nedostatka indikatora; nerealne pretpostavke ili uslovi čije je otelotvorenje malo vjerovatno; i aktivnosti koje su nedovoljne kako bi dovele do očekivanih ciljeva i ishoda." str. 10, PPM – Project Management – Implementing (POPP).

137. Projekat koji je iniciran 2014. godine nije oslobođen obavjeza koje proizilaze iz UNDP-jevih politika za osiguranje kvaliteta, uključujući SESP i SES, kada okolnosti na terenu zahtjevaju od projektnih menadžera da preispitaju projektne rizike i isplaniraju sasvim novu projektnu aktivnost. Shodno tome, SESP i SES se primenjuju na sve aktivnosti koje su se dogodile kao odgovor na kontaminirane sadnice, aktivnosti koje su smatrane za nove projektne aktivnosti shodno naslovnoj strani dokumenta za potrebe revizije projekta iz februara 2016. godine.
138. Generalno govoreći, projekti ili programi koji su okarakterisani kao "visokorizični" u okviru SESP procedure zahtjevaju dodatne procjene nakon inicijelnog skrininga, kao što su procjena uticaja na životnu sredinu i društvene zajednice, procjena uticaja na rod, itd., zbog značaja i velike vjerovatnoće mogućih uticaja (kada je nešto "vjerovatno" onda se podrazumjeva da se tim uticajem i "teže rukovodi"). "Niskorizični" projekti ne zahtjevaju dodatne procjene zbog toga što su mogući uticaji manje značajni i manje vjerovatni. Važno je napomenuti da "niskorizična" kvalifikacija ne zahtjeva dodatne procjene, ali i dalje zahtjeva definisanje mjera kao odgovor na moguće uticaje. Za takve niskorizične projekte mjere su standardne i/ili očigledne i manje komplikovane.
139. Da je projektni dokument za projekat u Bosni bio tačno revidiran u februaru 2016. godine i sadržao UNDP-jev odgovor na štetni uticaj kontaminiranih sadnica maline, kao i da je prošao SESP skrining proceduru, isti bi najvjerovatnije bio smatran "niskorizičnim" uz mjere koje se fokusiraju na standarde kao što je poštovanje ljudskih prava. "Potencijalna vjerovatnoća" ovih uticaja je bila niska. I "potencijalni uticaj" ovih mjera je takođe bio nizak, uzevši u obzir "upravljivost" tim uticajima, tj. uticajima se moglo upravljati pošto su "relativno nekomplikovane, prihvaćene mjere dovoljne da bi se izbegli, odnosno umanjili mogući uticaji".²⁴
140. Među tim relativno nekomplikovanim mjerama koje bi bile sasvim dovoljne da se izbegnu mogući uticaji i obezbedi poštovanje prava su informisanje korisnika i uključivanje istih u donošenje odluka, uključujući odluka o odgovoru na kontaminaciju.
141. Socijalni i ekološki standardi takođe iziskuju praćenje projektnih rezultata i uticaja. "UNDP će pratiti i evaluirati svoj celokupni učinak u odnosu na ciljeve i zahtjeve koji proističu iz Socijalnih i ekoloških standarda. Opseg praćenja će biti srazmjeran programskim, odnosno projektnim rizicima i uticajima."

V. Nalazi

A. Uvod

142. Ovi nalazi opisuju do koje mjere se UNDP BiH pridržavao UNDP-jevih Socijalnih i ekoloških obavjeza u postupku nabavke i raspodjele sadnica maline, kao i tokom naknadnog odgovora na kontaminirane sadnice, u sklopu projekta "Odgovor UN-a na poplave u BiH". Ova SECU-ova analiza usklađenosti je ograničena samo na ovaj slučaj; SECU nije zalazio u brojne pozitivne uticaje drugih UNDP-jevih inicijativa za sanaciju posljedica poplava za hiljade građana i građanki Bosne i Hercegovine, niti je vršio analizu usklađenosti drugih nepovjehanih projektnih aktivnosti sa relevantnim socijalnih i ekološkim standardima.

---

²⁴ <http://www.undp.org/content/dam/undp/library/corporate/Social-and-Environmental-Policies-and-Procedures/UNDP-Social-Environmental-Screening-Procedure-1January2015.pdf?download>, str. 16

143. SECU ovim putem želi da potvrdi da je UNDP uložio značajan napor kako bi obezbijedio sadnice maline što većem broju korisnika, te da je ovo rađeno u vrijeme kada su sprovedene i druge hitne mjere za sanaciju posljedica poplava. UNDP je bio uspješan u obezbeđivanju djela sadnica maline (deo pošiljke sadnica maline sorte Miker koje su bile relativno zdrave) za mnoge korisnike, kao i manjeg broja zamjenskih sadnica maline sorte Polka. Nekoliko korisnika sa kojima je SECU razgovarao je iskazalo zahvalnost UNDP-ju zbog napora koji su uložili da pomognu, kako putem ove inicijative, tako i kroz druge aktivnosti čiji je cilj bila sanacija posljedica poplava.
144. UNDP je takođe preduzeo i sprovjelo nekoliko neophodnih mjera kako bi se izbegla kupovina, uvoz i raspodjela kontaminiranih sadnica i takođe sprovjelo mjere kao odgovor na kontaminirane sadnice. Iako ovi napori nisu uspjeli da preduprede uvoz kontaminiranih sadnica, SECU želi da oda priznanje pozitivnim koracima koji su preduzeti. Ti pozitivni koraci su, na primer, UNDP-jev poziv za dostavljanje ponuda koji je bio tehnički adekvatan i ispravan, UNDP-jevo odbijanje da plati manjkavu robu dobavljaču čime su se oslobodila sredstva za zamjenske pakete za korisnike, i završetak prikupljanja i spaljivanja kontaminiranih sadnica.
145. Ipak, skoro svi korisnici su naveli da se nakon projekta osjećaju manje sigurno i da su u težem položaju, uzevši u obzir sljedeće: (1) njihove pripreme za uzgoj sadnica maline sorte Polka nisu rezultirale u uspješnom rodu i berbi malina, te se suočavaju sa značajnim dugovanjima zbog finansijskih i drugih troškova u vezi sa pomenutim pripremanjima; (2) oni su zabrinuti zbog mogućeg uticaja kontaminacije; i, (3) oni i dalje imaju nedostatak iskustva i kapaciteta da odgovore na izazove koje uzgoj malina sa sobom nosi.
146. Kao što je objašnjeno ispod, UNDP nije izvršio i ispunio nekoliko osnovnih UNDP-jevih zahtjeva i obavjeza.

B. Nalazi

- a) Nalaz:** *UNDP nije preduzeo sve potrebne mjere kako bi izbegao nabavku i uvoz kontaminiranih sadnica.*

Lokalni zakoni

147. UNDP se nije pridržavao lokalnih zakona čiji je cilj predupređivanje uvoza kontaminiranih sadnica - uključujući, lokalni zakon koji kaže da je primarna i jedina odgovornost da predupredi uvoz kontaminiranih sadnica na uvozniku, kao i zakon kojim se od UNDP-ja zahtjeva da sve fitosanitarne mjere budu usaglašene sa lokalnim i međunarodnim standardima.
148. Umjesto da preuzme primarnu odgovornost u vezi sa predupređivanjem uvoza kontaminiranih sadnica, UNDP je priznao da se prevashodno oslanjao na graničnu inspekciju BiH i fitosanitarne mjere EU. UNDP-jevo oslanjanje na graničnu inspekciju BiH je bilo ponukano očiglednim netipičnim pristupom graničnoj inspekciji i carinjenju koji su opisali zvaničnici Federacije, a potvrdili zvaničnici RS, i o kome se može više pročitati u pasusu 28 u delu ovog izvještaja pod nazivom "Pregled". Zvaničnici Federacije su naveli da je postojalo vjerovanje da će UNDP obaviti sopstvena ispitivanja prije distribucije, ali (kao što je opisano iznad) UNDP nije pregledao sadnice prije nego što su dopremljene na granicu sa BiH - na primer, u rasadniku u Poljskoj - niti je sam uskladištio sadnice i izvršio procjenu pošiljke nakon što je ista prešla preko granice u BiH.

149. Nedostaci u postupku granične kontrole i carinjenja su bili značajniji zbog UNDP-jevog oslanjanja na kompanije "Jaffa" i "Interšped" sa kojima UNDP nije imao bilo kakav formalni ugovor i, shodno tome, UNDP nije od istih mogao da očekuje da će izvršiti preuzete obavjeze. Lokalni zakoni su tako osmišljeni da samo uvoznici koji imaju adekvatne kapacitete i stručnost mogu da uvoze poljoprivredne proizvode. U ovom slučaju, UNDP je koristio usluge kompanije "Jaffa" ali iste nije platio, te nije mogao da pozove pomenutu kompaniju na odgovornost. Na ovaj način, UNDP je "preskočio" zakon i ujedno cilj istog, odnosno nastojanje zakona da samo pravna lica koje posjeduju kapacitete i znanje mogu preduzimati predmetne aktivnosti i uspješno izbeći rizike kako ne bi nastala šteta.
150. UNDP je bio adekvatno upoznat sa problematikom oslanjanja na fitosanitarne mjere EU, a čak je i sam doprinjeo toj problematici. Kao prvo, UNDP nije pribavio fitosanitarne sertifikate koji ispunjavanju lokalne standarde; izvozni fitosanitarni sertifikat iz Poljske nije sadržao pečat poljskog fitosanitarnog inspektora kojim se potvrđuje da biljke ne pokazuju znake infekcije *A. tumefaciens*. Kao drugo, UNDP-jeve greške i nedostaci u postupku nabavke su doveli do kašnjenja isplate kompaniji "Hargreaves" i kašnjenja u pribavljanju uvozne dozvole zbog pogrešnog proračuna za potrebe izdavanja računa, što je pak rezultiralo u upozorenju od strane kompanije "Hargreaves" da možda neće imati dovoljno vremena da pripreme sadnice i spakuju ih na adekvatan način. Kratki rokovi koje je UNDP definisao za pribavljanje sadnica su možda doprineli da kompanija radi brže, ali manje pažljivo prilikom pripreme i pakovanja sadnica.

Zahtjevi u vezi sa pozivom za dostavljanje ponuda

151. UNDP je uspješno uvrstio nekoliko zahtjeva vezanih za lokalne i međunarodne standarde u oblasti nabavke, uvoza i raspodjele sadnica maline u poziv za dostavljanje ponuda. Ispunjenje ovih zahtjeva u postupku nabavke bi smanjilo vjerovatnoću raspodjele i sadnje kontaminiranih sadnica. Nažalost, UNDP nije obezbedio ispunjenje ovih ključnih zahtjeva iz ITB-a.
152. Jedan od najvažnijih zahtjeva je bio da UNDP pažljivo ispita sadnice na mjestu porekla u Poljskoj i prije njihove distribucije po BiH, kako bi bio siguran da su iste zdrave. "Sadnice će biti ispitane od strane UNDP-jevog stručnjaka u rasadniku i to prije dostave."
153. UNDP nije poslao zaposlenog UNDP-ja ili nezavisnog stručnjaka u rasadnik kako bi ispitao maline. Umjesto toga, kao što je opisano u pasusima 23-25 "Pregleda", UNDP se oslonio na dobavljača i zamolio ga da uslika sadnice i pošalje fotografije. Uzevši u obzir hitnost situacije, napor da se barem dobiju fotografije sadnica ne treba zanemariti.²⁵ Ipak, UNDP se nije postarao da dobije dovoljan broj fotografija odgovarajućeg kvaliteta na osnovu kojih se dokazuje zdravlje sadnica; nekoliko stručnjaka za biljnu patologiju je odbacilo fotografije kao neadekvatne za postupanje jer su bile mutne i na istima je bila samo mala količina sadnica.
154. Iako je UNDP angažovao višu agronomkinju i četiri lokalna agronoma čiji zadatak je bio da pruže podršku procesu raspodjele sadnica i da, kroz taj proces, osiguraju da sadnice nisu kontaminirane, nekoliko faktora je ograničilo njihovu učinkovitost i mogućnost da preduprede distribuciju kontaminiranih sadnica. Kao prvo, nijedan UNDP-jev naučnik ili agronom nije ispitao celokupnu pošiljku prije distribucije, iako su predstavnici Federacije razumeli da će UNDP to učiniti. Kao drugo, bez obzira što je viša agronomkinja UNDP-ja bila na prvom distributivnom mjestu, prema navodima više od jedne osobe, UNDP-jevi agronomi nisu bili na svim distributivnim mjestima, te su te sadnice bile distribuirane krajnjim

---

²⁵ Treba primetiti da, prema originalnom projektnom dokumentu, "fast track" status projekta je istekao 19. februara 2015. godine.

korisnicima bez prisustva i nadzora zastupnika UNDP-ja. Takođe, uslovi prilikom raspodjele - veće, odnosno noć, i loše osvjetljenje - su omeli UNDP da adekvatno pogleda sadnice.

155. Nedostatak pažljivog ispitivanja svih sadnica na distributivnim mjestima može biti rezultat oslanjanja na lokalne agronome koji, u to vreme, nisu imali validan ugovor sa UNDP-jem. Takođe, projektni zadaci (TOR) lokalnih agronoma i lokalne agronomkinje spominju pružanje pomoći i koordinaciju "isporuke materijala (sadnica, sistema za navodnjavanje, zaštite za biljke i đubriva)", ali isti nisu sadržali obavjeze vezane za provjeru kvaliteta sadnica prije isporuke ili pak druge zahtjeve čije bi ispunjenje omogućilo bolju saobraznost sa specifikacijom iz poziva za dostavljanje ponuda.
156. Takođe, oslanjanje UNDP-ja na *pro bono* podršku uvoznika kompanije "Jaffa" je vjerovatno podrilo proces provjere kvaliteta sadnica (kao što je detaljnije opisano ispod).
157. Još jedan ključni zahtjev iz poziva za dostavljanje ponuda koji nije bio ispunjen je bio vezan za adekvatno pakovanje robe, te da je roba odgovarajuća za svrhu za koju je naručena.
158. Tokom intervju sa predstavnicima SECU, zaposleni UNDP-ja nisu djelovali svjesno činjenice da su sadnice bile izvađene skoro 6 nedjelja prije isporuke. Čak i da je UNDP izvršio uvid u sadnice u rasadniku u Poljskoj, ovo neobično kašnjenje između vađenja sadnica i isporučivanja istih je rezultiralo u većoj ranjivosti sadnica i podložnosti bolestima.
159. Shodno svim iskazima, sadnice nisu bile adekvatno zapakovane. Inspektori svih nivoa su rekli da su pakovanja i oznake bile podstandardne, te su koristili rječ "smeće" kako bi opisali sadržaj pošiljke. Uslovi pod kojima su sadnice transportovane su veoma vjerovatno uticali na njihovo zdravlje.
160. UNDP takođe nije obezbedio ispunjenje zahtjevanih morfoloških karakteristika za sadnice maline sorte Polka, među kojima i uslov da sadnice budu "klase A - bez prisustva virusa". Dobijeni opisi sadnica Polke i Mikera, odnosno debljine i korijenog sistema istih, navode na zaključak da ni ti zahtjevani uslovi nisu bili ispunjeni. Uzevši u obzir da nijedan UNDP-jev predstavnik nije lično pregledao sadnice, nije bilo fizički moguće potvrditi da li su sadnice saobrazne sa traženim morfološkim karakteristikama.

b) *Nalaz:* UNDP nije preduzeo potrebne mjere kako bi prepoznao rizike u vezi sa distribucijom sadnica maline sorte Polka i ublažio iste.

161. UNDP nije adekvatno prepoznao niti odgovorio na moguće rizike u vezi sa distribucijom sadnica. Kao što je spomenuto u delu izvještaja o standardima, od UNDP-ja se nije nedvosmisleno tražilo da primeni Proceduru za socijalni i ekološki skrining na originalni projekat, ali se zahtjevalo da prepozna rizike i primeni mjere shodno socijalnim i ekološkim obavezama iz POPP-a.
162. Neki od ključnih rizika su prepoznati - uključujući rizik iz zahtjeva u pozivu za dostavljanje ponuda koji govori o testiranju na *A. tumefaciens*, kao i o adekvatnom rukovanju, pakovanju i skladištenju sadnica. Ovi rizici i zahtjevi nisu adekvatno ispoštovani.
163. Drugi rizici, uključujući rizik od isporuke potencijalno kontaminiranih sadnica neinformisanim korisnicima, nisu bili analizirani. Prije isporuke sadnica, UNDP nije poljoprivrednicima pružio informacije o mogućim rizicima koje gajenje malina nosi, uključujući i rizik od *A. tumefaciens*, i na koji način oni mogu da

odgovore na te rizike, ukoliko se, na primer, jave simptomi *A. tumefaciens* (ili drugih bolesti).

164. Razumjevanje rizika i pristupa istim su takođe bili važni za ispunjenje zahtjeva iz POPP-a od 2014. godine, koji su se ticali adekvatnog informisanja i konsultovanja korisnika, kao i preduzimanja mjera za zaštitu ljudskih prava.

165. Kao što je napomenuto iznad, UNDP nije obezbijedio adekvatno ispunjenje standardnih mjera, kao što su fitosanitarni sertifikati i granična inspeksijska kontrola.

c) *Nalaz:* *UNDP nije preduzeo zahtjevano mjere kao bi izbegao štetne uticaje kada je moguća kontaminacija potvrđena.*

166. UNDP nije preduzeo mjere koje propisuju lokalni zakoni - pogotovu se nije pridržavao naloga poljoprivrednih inspektora. Takođe, nekolicina tih mjera, uključujući onu o neodložnom informisanju korisnika o kontaminaciji, o informisanju korisnika da ne sade ništa na parcelama sa kojih su povadili kontaminirane sadnice i o angažovanju nezavisnih stručnjaka koji će UNDP-ju i korisnicima pružiti prijeko potrebne informacije, su bile neophodne kako bi se obezbijedilo poštovanje ljudskih prava.

167. UNDP nije preduzeo hitne, ključne mjere kako bi obavjestio korisnike da postoji mogućnost da su biljke kontaminirane i koji su to rizici vezani za sadnju sadnica maline. Iako deluje da je UNDP dobijao oprečne i nejasne informacije o tome da li već posađene sadnice treba povaditi, UNDP je dobio jasnu poruku, kako u odlukama Federacije, tako i u komunikaciji sa PHPO, da hitno informiše korisnike o mogućnosti kontaminacije i prirodi tog rizika. Kada UNDP nije odmah kontaktirao korisnike u Federaciji - svi korisnici iz Federacije sa kojima je SECU razgovarao su rekli da su prvi put bili informisani o problemu 07. januara - ovo kašnjenje je ostavilo prostora poljoprivrednicima da posade sadnice, što se moglo izbeći. Ovo kašnjenje može biti rezultat oslanjanja na lokalne agronome koji u vreme uvoza i distribucije sadnica nisu imali potpisane ugovore sa UNDP-jem, kao i činjenice da su sadnice uvezene i raspodijeljene u vreme božićnih i novogodišnjih praznika, što je smanjilo mogućnost detektovanja kontaminacije i kontaktiranja korisnika.

168. UNDP nije informisao korisnike da povade, odnosno ne sade sadnice, bez obzira na jasna uputstva iz Federacije i uputstva više agronomkinje UNDP-ja, koja je lokalnim agronomima poslala informaciju da se sadnice moraju povaditi. Vjerovanje zaposlenih UNDP-ja da su svi korisnici odmah zasadili sadnice čim su ih dobili, tj. 23 i 24. decembra, je možda rezultiralo u neaktivnosti UNDP-ja; UNDP je bio zabrinut da će informacija o kontaminaciji alarmirati korisnike, te je namjerno odlučio da ne kaže korisnicima da povade sadnice zbog straha od odgovornosti za vađenje i uništavanje sadnica bez prethodno potvrđene kontaminacije, što bi dovelo do finansijske odgovornosti UNDP-ja prema finansijerima projekta.

169. Ni tada ni sada nije jasno da li je zemljište sa koga su povadene kontaminirane sadnice i samo kontaminirano. Korisnici su imali svako pravo da budu informisani o mogućim štetnim rizicima i opcijama koje su im bile na raspolaganju kako bi odgovorili na te rizike. Zbog nedostatka takvih informacija, većina korisnika koji su zasadili kontaminirane sadnice maline sorte Polka, te ih posle povadili, su se plašili da ponovo posade bilo šta na parcelama do kojih su došli uz puno muke i koje su pripremili za sadnju uloživši značajan napor. S tim u vezi, ova neizvjesnost je smanjila njihov pristup zemljištu za poljoprivredne aktivnosti i dovela do ekonomskih potrijesa koji predstavljaju kršenje njihovih ljudskih prava, kao i standarda 5 SES-a.

d) Nalaz: UNDP nije preduzeo aktivnosti kako bi predupredio buduću štetu od *A. tumefaciens*, što je suprotno lokalnom zakonu i UNDP-jevim politikama.

170. UNDP nije postupio po nalogu iz Federacije datiranom 15. januara 2016. godine da poljoprivrednicima preporuči da ne sade maline na istim parcelama u periodu od par godina. Šta više, UNDP je ponudio nove sadnice maline i naznačio da sadnja može da se obavi u alternativnim redovima, odnosno uz redove u kojima su se ranije nalazile kontaminirane sadnice, što je po UNDP-ju dovoljno da se eliminiše rizik od kontaminacije budućih biljaka patogenom *A. tumefaciens*.

171. UNDP nije zatražio dodatno stručno mišljenje o kontaminaciji zemljišta odmah nakon što je otkrivena kontaminacija sadnica maline. Čekanje do maja 2016. godine kada su biljke već odavno bile izvađene je onemogućilo UNDP da iskoristi savjete vezane za pažljivo vađenje korijena kako bi se smanjila šansa od moguće kontaminacije.

172. S tim u vezi, UNDP takođe nije odmah angažovao nezavisnog stručnjaka koji bi obavio terenske posjete i sačinio pisane zaključke, niti je uradio nezavisnu procjenu mogućih štetnih uticaja i odgovora na *A. tumefaciens* kontaminaciju. Savjeti ovog tipa bi pomogli UNDP-ju pri analizi mogućih opcija.

173. Angažovanje stručnjaka bi omogućilo UNDP-ju da pruži savjete korisnicima projekta na adekvatan i vjerodostojan način o mogućim rizicima vezanim za sadnju novih sadnica i/ili primeni drugih mjera. Korisnici intervjuisani od strane predstavnika SECU su naveli da su zbunjeni i zabrinuti, te da nedostatak informacija prouzrokuje glasine i neosnovane pretpostavke. Poljoprivredni proizvođači i dalje nisu sigurnu šta i kako dalje, i koje korake treba, odnosno ne treba da preduzmu u vezi budućih poljoprivrednih aktivnosti na svojem zemljištu.

174. S tim u vezi, UNDP nije uradio ništa kako bi umanjio negativnu percepciju i viđenje useva sa gazdinstava korisnika projekta koji postoje u zajednici među dobavljačima i potrošačima.

e) Nalaz: Nakon što su kontaminirane sadnice povučene, UNDP nije na adekvatan način konsultovan korisnike projekta kao što propisuje politika UNDP-ja, i nije primenio UNDP-jevu Proceduru za socijalni i ekološki skrining na nove projektne aktivnosti u sklopu revidiranog projekta.

175. Nakon što je kontaminacija potvrđena, UNDP je morao da definiše nove mjere za reagovanje na štetne uticaje, tj. shodno standardu 5 SES-a "Livelihood Action Plan", UNDP se nije na adekvatan način obratio i konsultovao korisnike projekta kako bi razumjeo stvarne i moguće štetne uticaje i kako bi definisao mjere za odgovor na te uticaje. Pored neobraćanja korisnicima, zaposleni UNDP BiH nisu adekvatno odgovorili na pokušaje korisnika da ih kontaktiraju kako bi dobili informacije o tome kako i šta dalje, odnosno šta će biti urađeno po pitanju kontaminacije.

176. Konsultacije te vrste bi omogućile UNDP-ju da shvati da su mnogi poljoprivrednici pretrpeli značajnu štetu zbog ulaganja u zemljište, navodnjavanje i putnu infrastrukturu kako bi mogli da uzmu učešće u projektu, te da ta pretrpljena šteta nije mogla da bude nadoknađena novim sadnicama maline ili opremom iste vrijednosti.

177. Da su SES i SESP bili adekvatno primenjeni na reviziju projekta iz februara 2016. godine, UNDP-jev odgovor na kontaminaciju bi posvetio više pažnje na finansijske izdatke, značajan napor i lične troškove poljoprivrednika (pasus 5 u "Pregledu" i u Prilogu I) prilikom definisanja "uticaja" UNDP-jeve

nemogućnosti da nabavi sadnice koje nisu kontaminirane.

178. Na primer, UNDP-jevi Socijalni i ekološki standardi sadrže više detalja koje zaposleni UNDP-ja treba da uzmu u obzir prilikom konsultovanja korisnika, uključujući kako ih najbolje konsultovati, kako protumačiti njihove bojazni, kako obezbijediti poštovanje njihovih prava prilikom reagovanja na štetne uticaje kojima su izloženi.

f) Nalaz: *UNDP nije adekvatno pratio uticaj sadnica maline ili trenutne životne okolnosti poljoprivrednika u svjetlu posljedica sadnje sadnica maline.*

179. Socijalni i ekološki standardi propisuju praćenje svih projektnih rezultata i uticaja srazmerno rizicima koje projekat nosi. Iako su UNDP-jevi agronomi bili povremeno angažovani sve do sredine 2017. godine, njihovi projektni zadaci nisu uključivali ublažavanje rizika od kontaminacije, praćenje napretka poljoprivrednika u odnosu na te rizike, obučavanje poljoprivrednika o *A. tumefaciens*, podučavanje poljoprivrednika o tome kako da prepoznaju guke i šta da urade po tom pitanju, itd.

180. UNDP nije vršio adekvatno praćenje životnih okolnosti poljoprivrednika i stanja njihovih gazdinstava, te nije poljoprivrednicima pružio tehničku pomoć i podršku potrebnu da bi poljoprivrednici uspješno gajili maline.

VI. Preporuke

181. **Preporuka 1.** Kako bi se obezbijedila doslednost u primjeni socijalnih i ekoloških obaveza UNDP-ja vezanih za ljudska prava i uključivanje zainteresovanih strana u projekat "Odgovor UN-a na poplave u BiH", UNDP treba da preduzme sljedeće mjere:

- i. Anketirati korisnike projekta, posebno one koji su imali problema sa sadnicama maline sorti Polka i/ili Miker, kako bi se stekao uvid na koji način su aktivnosti u vezi sa UNDP-jevim malinama uticale na njih i njihovo domaćinstvo, odnosno mogućnost zarade, i da li su barem na istoj razini kao što su bili pre nego što su dobili sadnice maline iz projekta "Odgovor UN-a na poplave u BiH". Takođe, potrebno je postupiti na način kojim se obezbijeduje usklađenost i saobraznost sa Socijalnim i ekološkim standardom (SES) br. 5 koji se tiče životnih uslova (eng. *livelihood requirements*).
- ii. Omogućiti poljoprivrednicima pristup nezavisnom i pouzdanom izvoru stručnih informacija koji može da im pomogne da razumjeju situaciju i odgovori na pitanja i bojazni koje imaju u vezi sa malinama dobijenim iz projekta "Odgovor UN-a na poplave u BiH", a sve u cilju povećavanja šansi poljoprivrednika za uspešan rod i prinos.
- iii. S tim u vezi, u pogledu UNDP-jevog oslanjanja na stručnost/podršku lokalnih vladinih agencija u postupku pružanja pomoći poljoprivrednicima da unaprede prinos malina i riješe probleme vjezane za moguću kontaminaciju zemljišta iniciranom od strane UNDP-ja, treba osigurati da pomenute agencije imaju neophodne finansijske i tehničke kapacitete da pomognu ovim poljoprivrednicima.

182. **Preporuka 2.** Kako bi se osigurala doslednost i usklađenost sa pravnim okvirom u Bosni, UNDP treba da preduzme sljedeće mjere:

- i. Obezbjediti da su, u kontekstu projekta "Odgovor UN-a na poplave u BiH", lokalni poljoprivredni inspekcijski organi i drugi relevantni zvaničnici upoznati sa trenutnom situacijom u kojoj se poljoprivrednici nalaze i načinima na koje je UNDP odgovorio na postojeće bojazni.

Lekcije za buduće projekte u Bosni (i lokalne kancelarije UNDP-ja u drugim djelovima svijeta)

183. Preporuka 3. Kako bi se obezbijedila usklađenost sa SES standardima i zahtjevima koji su takođe zastupljeni u zakonskim okvirima Bosne, UNDP treba da preduzme sljedeće mjere:

- i. (1) Razumjeti i primjenjivati lokalne zakonske okvire koji su relevantni za predmetnu aktivnost UNDP-ja; (2) Komunicirati sa regionalnim i nacionalnim vladinim službama i agencijama u vezi aktivnosti koje su u njihovom mandatu; i (3) Sarađivati sa drugim UN organizacijama i entitetima koji posjeduju ekspertizu u oblastima za koje UNDP ima ograničenu internu (eng. *in-house*) stručnost, kao što je poljoprivreda.

184. Preporuka 4. Kako bi se obezbijedila usklađenost sa SES zahtjevima u pogledu postupaka nabavki, UNDP treba da preduzme sljedeće mjere:

- i. Osigurati da kriterijumi u pozivima za dostavljanje ponuda uključuju i socijalne i ekološke bojazni, odnosno problematiku, i da se ti isti kriterijumi primjenjuju od strane UNDP-ja i/ili nezavisnih stručnjaka angažovanih od strane UNDP-ja (nisu u pitanju dobavljači) kako bi se postigla saobraznost i usklađenost sa UNDP-jevim standardima.
- ii. Obezbjediti da, u budućim projektima i programima, entiteti na koje se UNDP oslanja za obavljanje određenih specifičnih projektnih uloga, kao što su "Jaffa" i "Interšped", moraju biti zakonom ugovorno obavezani da ispune svoje dužnosti, moraju da se pridržavaju UNDP-jevih pravila i procedura, i moraju da budu finansijski i zakonski odgovorni UNDP-ju.

185. Preporuka 5. Kako bi se obezbijedila usklađenost sa UNDP-jevim SES zahtjevima u pogledu ljudskih prava i uključivanja zainteresovanih strana:

- i. U proces skrininga projekta (eng. *project screening process*) treba uključiti potencijalne korisnike projekta i sa istima razgovarati o uvezanim socijalnim i ekološkim rizicima, treba prepoznati mjere koje su neophodne kako bi se na te rizike odgovorilo, i ujedno projektne aktivnosti treba osmisliti na taj način da iste odgovaraju na potrebe i bojazni korisnika.
- ii. U slučaju UNDP-jevih aktivnosti kod kojih je prepoznat štetan uticaj, odmah informisati korisnike projekta o mogućim rizicima i uključiti ih u diskusiju o mjerama za odgovor na te rizike. Shodno potrebama, obezbijediti nezavisnu naučnu ekspertsku pomoć kako bi i UNDP i korisnici dobili adekvatne informacije za donošenje dobro potkovanih i utemeljenih odluka.
- iii. S prethodnim u vezi, obezbijediti blagovremenu i odgovarajuću komunikaciju sa korisnicima koji imaju bojazni ili pitanja o potencijalnim rizicima.
- iv. Osigurati da su "suštinske revizije" projekta, kako su iste definisane u POPP-u, tako i predstavljene u ažuriranim projektnim dokumentima i ujedno, kada je to svrsishodno, treba obaviti skrining svih novih projektnih aktivnosti na socijalne i ekološke rizike koristeći Proceduru za socijalni i ekološki skrining i primjeniti mjere za smanjenje rizika.

VII. Prilozi

Prilog I – Indikativne procjene finansijskih i srodnih uticaja na korisnike

Ovaj prilog sadrži moguće finansijske i srodne uticaje na korisnike koji su uzeli učešće u projektu, kao i komentare koje su korisnici dali u razgovoru sa predstavnicima SECU u vezi tih uticaja.

Tamo gde je to bilo moguće, troškovi u vezi sa finansijskim uticajima su procjenjeni koristeći informacije dostupne SECU, uključujući informacije od podnosioca pritužbe, vođe nezavisnog sindikata i drugih nezavisnih izvora, kao što su FAO i online resursi, kako bi se potkrepila analiza. Ove procjene su pripremljene kako bi se stekao uvid u obim finansijskih i srodnih štetnih posljedica.

Finansijski i srodni uticaji uključuju sljedeće:

Finansijske posljedice zbog zajemčene zemlje koja nije u potpunosti iskorišćena kao posljedica projekta

Kao što je navedeno u izvještaju, skoro 400 korisnika projekta je moralo da obezbedi između 2000 i 4000 m² zemlje u blizini izvora vode i putne infrastrukture. Većina korisnika je obezbedila između 2000 i 3000 m² kako bi zasadili sadnice maline sorte Polka i sadnice sorte Miker. Procjenjena tržišna vrednost za 1000 m² poljoprivrednog zemljišta (1 dulum) pored dobrog izvora vode iznosi oko 50 evra godišnje (US\$58/godišnje). Prema razgovorima sa poljoprivrednicima, većina njih (i vjerovatno većina od ukupno 400 i nešto korisnika) je potpisala višegodišnje ugovore o najmu parcela ili dogovorila slične aranžmane sa vlasnicima istih, kako bi ispunili kriterijume vezane za zemljište, navodnjavanje i putnu infrastrukturu.

Veliki broj intervjuisanih poljoprivrednika je naveo da oni sada ne mogu da ispune obavjeze preuzete ugovorima o najmu ili sličnim aranžmanima zato što nisu bili u mogućnosti da dobiju sadnice maline sorte Polka od UNDP-ja ubrzo nakon što je kontaminacija otkrivena, te su kasnije (1) odabrali paket opreme (iste vrednosti kao zamjenske sadnice, oko \$US300-400) i nisu sadili na parcelama sa kojih su izvadili kontaminirane sadnice, ili (2) odabrali paket opreme a sadnice maline nabavili sa strane (u jesen 2016. godine ili kasnije) ali se sada suočavaju sa mnogo manjim rodnom nego što je očekivano, ili (3) dobili zamjenske sadnice od UNDP-ja ali se sada suočavaju sa mnogo manjim rodnom nego što je očekivano. Korisnici u posljednje dve kategorije - sa malim rodnom, odnosno prinom - vjerovatno nemaju tehničkog kapaciteta da saznaju da li je ovaj loš prinos povezan sa kontaminacijom zemljišta, bolešću ili jednostavno neukošću - i, još važnije, ne znaju kako da upravljaju zemljištem i biljkama kako bi imali uspješan rod i prinos. Kao što je napomenuto u izvještaju, od potencijalnih korisnika se tražilo da nemaju, odnosno da imaju malo iskustva sa malinama, te stoga imaju neadekvatne kapacitete da odgovore na izazove. U razgovorima sa SECU većina korisnika je žalila zbog nedostatka pristupa stručnjacima koji bi im pomogli da dijagnostifikuju probleme i da na iste odgovore. Kao što stoji u "Pregledu" (odnosno iznad), agronomi više nisu imali ugovor sa UNDP-jem nakon oktobra 2016. godine. Mnogi korisnici koji su posadili pa povadili kontaminirane sadnice, a sa kojima SECU nije imao prilike da razgovara, se vjerovatno suočava sa sličnim iskustvima.

Više od 100 korisnika je dobilo kontaminirane sadnice, te vratilo te sadnice bez prethodne sadnje, nakon čega nisu odmah mogli da dobiju nove sadnice od UNDP-ja. Najviše 24 njih je kasnije prihvatilo zamjenske sadnice maline sorte Polka od UNDP-ja; ostali su odabrali pakete opreme. Ovi korisnici se možda isto suočavaju sa sličnim finansijskim problemima - oni možda nisu posadili kontaminirane sadnice ali i dalje imaju probleme sa uspješnim uzgajanjem malina (sorti Polka, Miker ili neke druge sorte).

Finansijski posljedice vezane za troškove pripreme zemlje za uzgoj malina

Mnogi korisnici koji su razgovarali sa SECU su napomenuli da zemlja koju su obezbijedili za sadnju malina nije bila obrađena - zemljište je bilo pod travom u vreme kada su istu obezbijedili. Korisnici su morali da preduzmu aktivnosti iz tabele, te da snose troškove istih, kako bi pripremili zemlju.

Postoji vjerovatnoća da su mnogi drugi korisnici takođe imali iste ili slične troškove i da, kao i intervjuisani korisnici, imaju organičene uspjehe u gajenju malina, odnosno uspjeh samo sa sortom Miker.

Aktivnost/Roba	Po dulumu (1000 m ²)	Napomene
Iznajmljivanje traktora za oranje i frezanje zemlje	45-50 evra	50 BAM po 1000 m ² x 2, jednom za oranje i jednom za frezanje
Troškovi radne snage za pripremu zemljišta (oranje i frezanje)*	90 evra	3 osobe za 1 dan
Đubrivo (trošak nabavke i isporuke)	100-163 evra	Zavisi od kvaliteta đubriva. Stajnjak je skuplji.
Drveni klinovi/stubovi i žice	10 evra	
Radna snaga za označavanje rijedova*	30-100 evra	U zavisnosti koliko rijedova treba označiti.
Radna snaga za đubrenje zemljišta*	90 evra	Otprilike 3 osobe za 1 dan
Insekticid	10 evra	
Radna snaga za pripremu navodnjavanja / kanala*	180 evra	Otprilike 3 osobe za 2 dana
Radna snaga za sadnju sadnica *,**	90-150 evra	Otprilike 3 osobe za 1 dan
	Ukupni procjenjeni troškovi po dulumu po poljoprivredniku: Poljoprivrednici koji su zasadili kontaminirane sadnice: 645–843 evra Koji nisu zasadili sadnice: 555-693 evra	
		* Prosječna cijena radne snage po radniku je 30 evra po danu. 25 evra za rad i 5 evra za hranu koja se uobičajeno služi radnicima. ** Samo primjenljivo na 81 poljoprivrednika koji su zasadili kontaminirane sadnice.

Na gore navedene troškove treba gledati kao na troškove koji su nastali samo zbog oslanjanja na činjenicu da stižu sadnice maline ("reliance costs"), odnosno da će iste biti isporučene, zasađene i da će prinos biti uspješan, što se nažalost nikada nije materijalizovalo.

Finansijski uticaji oportunitetnih troškova - propuštenih prilika - i drugi troškovi

Dok su korisnici trošili svoje vreme, novac i druge resurse pokušavajući da se bave uzgojem malina, oni su ujedno propuštali druge prilike - kako za zaradu, tako i u drugim aspektima života.

Korisnici nisu mogli da očekuju uspješan rod i prinos malina, ali su mogli sa pouzdanošću da očekuju i da se oslone na to da će UNDP preduzeti sve neophodne mjere podrške kako bi bili uspješni, uključujući mjere za ispunjenje UNDP-jevih i lokalnih standarda po pitanju zdravlja bilja.

Još jedan manje opipljiv trošak zbog neizmirenih obavjeza jeste tenzija među pripadnicima iste zajednice, odnosno - zbog nemogućnosti korisnika da izmire dospjele obavjeze prema svojim susjedima, došlo je do tenzija među porodicama i unutar istih.

Videti Prilog III, Citirane izjave korisnika koje je SECU intervjuisao koje opisuju različite uticaje, odnosno posljedice

Prilog II – Fotografije izvađenih sadnica maline u rasadnike kompanije "Hargreaves" u Poljskoj

Prilog III – Citirane izjave korisnika koje je SECU intervjuisao koje opisuju različite uticaje, odnosno posljedice

Kako su ovi događaji uticali na Vas, Vašu zemlju i Vašu porodicu?
<p>Uticali su veoma loše. Uložio sam dosta truda. Uveo sam navodnjavanje, uzeo pozajmicu da kupim štapove, žicu. Proveo sam 2 godine orajući i kopajući - ovo je katastrofa. Takođe sam uzeo kredit za maline u vrednosti 3000 m². Ovaj kredit je 10.000 maraka sa kamatnom stopom od 17%. Mogu vam to i dokazati. Molim vas da me posjetite na gazdinstvu. Moja porodica je vrlo nezadovoljna. Takođe sam morao da kupim parcelu i da je prilagodim poljoprivrednim aktivnostima, što je bilo značajno ulaganje. Razočaran sam u UNDP Sarajevo zato što osećam pritisak sa njihove strane, jer sam pripremio tužbu zbog zagađenosti zemljišta i gubitka prihoda u protekle 2 godine. Umjesto da dobijem maline za 4000 m², a pripremio sam zemlju za tu količinu, dobio sam sadnice maline za 3000 m², odnosno sadnice Polke za 1500 m² i sadnice Mikera za 1500 m². Svega 1% sadnica Mikera je bilo plodonosno, te više ne vjerujem nikome.</p>
<p>Šta da radim sa sadnicama Mikera koje sam dobio u aprilu 2017. godine? Zemlja sedi prazna i jalova. Zbog nepovjerenja i prethodnih sadnica koje su propale, nisam više sprijeman da prihvatam bilo kakve sadnice. Ono što je takođe propalo su moji napori i rad koji sam uložio u sadnice. Posadio sam 1500 m² pod Mikerom i 1500 m² pod Polkom.</p>
<p>Šta da radim sa Mikerom koji sam dobio u aprilu 2017. godine? Zemlja sedi prazna protekle 2 godine i nemam ništa od nje. Zbog nepovjerenja i prethodnih sadnica koje su propale, nisam više sprijeman da prihvatam bilo kakve sadnice. Ono što je takođe propalo su moji napori i rad koji sam uložio u sadnice. Posadio sam 1000 m² pod Mikerom i 1000 m² pod Polkom.</p>
<p>Potrošili smo novac i vreme. Potrošili smo 1000 makara porodične uštedećevine kako bi pripremili zemlju i obavili sadnju, a na kraju nismo dobili ništa. Posadio sam 900 m² pod Polkom i 1000 m² pod Mikerom.</p>
<p>Kada sam dobio kontaminirane sadnice osjetio sam se lično uvređenim i degradiranim, zbog toga što dobro osmišljen program UNDP-ja nije uspješno sproveden, te ja, kao proizvođač, nisam dobio bilo kakvu podršku. Bez obzira što sam izgubio novac i vreme zbog neuspješnosti programa, i dalje sam lično zahvalan UNDP-ju.</p>

<p>Potrošili smo i vreme i novac tokom 3 godine kako bismo pripremili zemlju. Potrošili smo preko 5000 maraka. Morao sam da dovedem vodu do parcele, već tri godine sadimo i čupamo, a između toga ja moram da pripremim zemlju oranjem i frezanjem, itd. Mi se bavimo samo poljoprivredom i od toga živimo, tako da sam imao gubitke tokom ove 3 godine. Da sam zasadio žitarice, takođe bih imao gubitke. Niko ne radi u mojoj porodici, te nas je ovo teško pogodilo - kako finansijski, tako psihološki i fizički, jer smo potrošili puno vremena, novca i napora. Ukoliko se pokaže da je naša zemlja kontaminirana, bićemo potpuno u gubitku.</p>
<p>Ja sam posadio 1500 m² pod Polkom i 1500 m² pod Mikerom. Ovo je uticalo negativno na moju porodicu. Hteo bih da zahvalim centrali UNDP-ja. Uzeo sam kredit da pripremim zemlju i kupim opremu u ukupnom iznosu 3000 maraka. Plaćam svoje rate kredita, ali nemam nikakve koristi od zemlje.</p>
<p>Ja sam posadio 1500 m² pod Polkom i 1500 m² pod Mikerom. Gde je nekada bila Polka, sada sam posadio Miker u koji sam investirao 3000 maraka i nisam siguran kakav će rod biti. Takođe sam uzaludno utrošio 2 godine svog rada.</p>
<p>Ja sam uložio 3000 maraka. Oremo, plevimo travu, navodnjavamo zemljište evo već 2 godine, a i dalje tek treba da vidim da li će malina da rodi.</p>
<p>Loše. Sve smo pripremili ali nismo imali profit.</p>
<p>Ovi događaji su nam oduzeli puno novca i vremena i izazvali stres. Situacija je bila napeta, informacija nije bilo, a one koje su postojale su bile neprecizne i nepouzidane - što je rezultiralo u našoj konfuziji. Zato smo prihvatili kompenzaciju, iako ne znamo šta će se dogoditi sa zemljištem u budućnosti. Mi smo odabrali opremu zato što nismo znali šta je sa zemljom. Nedostatak prihoda, troškovi održavanja i iznajmljivanja zemljišta utiču negativno na nas i znatno otežavaju našu finansijsku situaciju.</p>
<p>Ovi događaji su imali katastrofalne posledice, i fizičke, i psihološke i finansijske, zato što i dalje otplaćujem zemljište za koje sam vjezan ugovorom.</p>
<p>Posadio sam 4000 m² i od toga nisam imao ništa. Uzeo sam 3 kredita, a moja žena jedan. Ove godine su led, snijeg, suša i cijene uticale na prinos i prihod. Ovo je uticalo na moje odnose s vlasnikom parcele. Takođe, zbog lošeg publiciteta ne mogu da prodam svoje sadnice.</p>
<p>Loše iskustvo koje je stavilo porodicu u loš položaj, dovelo do mnogih svađa i uticalo na naše finansije.</p>
<p>Uložio sam 1200 Bosanskih maraka. I razočaran sam. Takođe sam uložio svoj rad koji je bio uzaludan. Sadnice maline sorte Miker nisu bile 100% čiste. To je bila mješavina 3 sorte koje sada odumiru.</p>
<p>Sve ovo je bilo jako tješko. Nisam znao šta da radim. Nismo bili tačno obaviješteni o tome šta da radimo. Izgubili smo puno novca, puno napora i rada. Nisam imao bilo kakav prihod ili profit od ovih malina tokom ove 3 godine. Sadnice maline sorte Miker su takođe bile loše. Mi smo značajno oštećeni.</p>